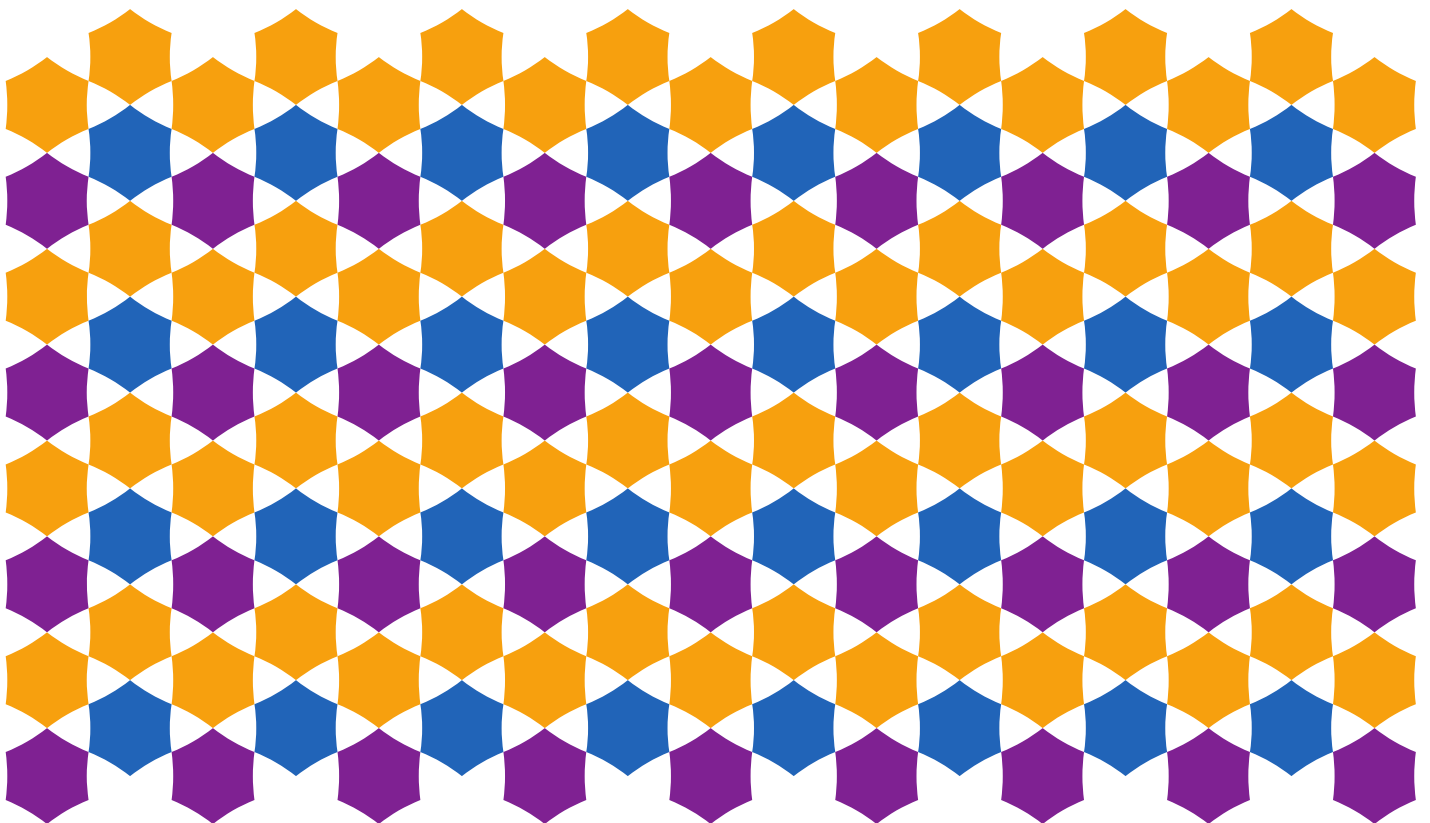

Svensk högre utbildning i internationell belysning

– en studie baserad på internationell statistik

Rapport 2019:5

Svensk högre utbildning i internationell belysning
– en studie baserad på internationell statistik

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2019
Författare: Marie Kahlroth

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Svensk högre utbildning i internationell belysning.....	1
Innehåll	3
Sammanfattning	4
Inledning.....	6
Disposition	6
Befolkningens utbildningsnivå	8
Ökande könsskillnader i utbildningsnivå i OECD	8
Högre utbildningsnivå bland utlandsfödda i många länder	13
Eftergymnasial utbildning ger försteg på arbetsmarknaden.....	14
Deltagande i fort- och vidareutbildning högt i Sverige.....	16
Varierande villkor för eftergymnasial utbildning.....	18
Många länder har studieavgifter	18
Generösa studiemedel i Norden.....	19
Hur öppet är tillträdet till högre utbildning i olika länder?	20
Nybörjarna – vilka är de?.....	22
Svenska nybörjare äldre än i många andra länder	22
Varierande andel inresande studenter	23
Snedrekrytering till eftergymnasial utbildning.....	23
Doktorandnybörjare i Sverige relativt unga	26
Tar nybörjarna examen?	28
Få tar examen inom nominell studietid.....	29
Stor ökning av examensfrekvens efter 3 år – men inte i Sverige.....	29
Finansiering av eftergymnasial utbildning	32
Privat finansiering till en tredjedel.....	32
Utbildningsanordnarnas utgifter per student	34
Hög andel forskning inom svensk högskola	36
Hur ligger Sverige till?	38

Sammanfattning

I denna rapport har vi använt internationell statistik för att sätta in svensk högre utbildning i ett internationellt sammanhang.

De frågor vi velat besvara är följande:

- Är Sveriges befolkning mer välutbildad än befolkningen i andra länder?
- Skiljer sig de svenska villkoren för eftergymnasial utbildning från dem i andra länder?
- I vilken utsträckning förekommer snedrekrytering till eftergymnasial utbildning i Sverige jämfört med andra länder?
- Tar studenterna examen?
- Hur finansieras eftergymnasial utbildning i Sverige och i andra länder?

Under det senaste decenniet har andelen med eftergymnasial utbildning i den yngre befolkningen ökat från 40 till 47 procent i Sverige. Ökningen har varit större bland kvinnor än bland män och denna utveckling är generell – i alla OECD-länder har kvinnornas utbildningsnivå stigit mer än männens.

I vissa länder har ökningen av andelen eftergymnasialt utbildade varit större och i andra mindre, vilket påverkar ländernas placering i förhållande till varandra. I Sverige har andelen eftergymnasialt utbildade ökat mindre än för OECD-länderna i genomsnitt. Men Sveriges placering i förhållande till andra OECD-länder var oförändrad 2017 jämfört med 2007: på trettonde plats.

Villkoren för eftergymnasial utbildning skiljer sig mellan länderna. De kan exempelvis handla om hur öppet tillträdet till eftergymnasial utbildning är och hur studierna finansieras. I många länder sker selektiva processer i olika steg innan det blir dags att ansöka till eftergymnasial utbildning. Därmed blir konkurrensen inte så stor, utan en hög andel av de som söker till en eftergymnasial utbildning antas. Så ser det inte ut i Sverige. Här går de flesta ungdomar ett högskoleförberedande program i gymnasieskolan. De som inte uppfyller behörighetskraven har möjlighet att komplettera sina betyg i komvux. Sammantaget gör detta att många är behöriga till högskolestudier i Sverige. Eftersom antalet studenter som lärosätena kan anta är begränsat, är det en hög andel av de sökande som inte antas.

Annat som kan påverka tillträdet till eftergymnasial utbildning är om studierna är avgiftsbelagda eller inte, och hur omfattande tillgången är på studiemedel. Flera av länderna med studieavgifter har någon form av studiemedel, men oftast är de inte allmänna, utan riktade till speciella studentgrupper. I Sverige, liksom i övriga nordiska länder, är eftergymnasial utbildning avgiftsfri för nationella studenter och studiemedlen är tillgängliga för i princip alla studenter. Dessa olika villkor verkar inte påverka utbildningsnivån särskilt mycket. I flera av länderna med höga studieavgifter har en hög andel av befolkningen en eftergymnasial utbildning.

Snedrekrytering till eftergymnasial utbildning förekommer på grund av flera olika faktorer, varav kön är en. En utmaning som Sverige delar med de flesta andra OECD-länderna är att det är stora skillnader i utbildningsnivå mellan kvinnor och män, till

kvinnornas fördel. I alla länder stiger kvinnornas utbildningsnivå snabbare än männens. Denna utveckling kommer sannolikt att fortsätta. I Sverige, liksom i nästan alla andra OECD-länder, är kvinnorna i majoritet bland nybörjarna. År 2016 var 57 procent av nybörjarna i eftergymnasial utbildning kvinnor. Det är tydligt att männen blir allt mer underrepresenterade i eftergymnasial utbildning – såväl i Sverige som i andra länder.

Samtidigt är den sociala snedrekryteringen till eftergymnasial utbildning utbredd. Ju högre utbildningsnivå föräldrarna har, desto större är sannolikheten att en ungdom påbörjar en eftergymnasial utbildning. I Sverige är snedrekryteringen mer omfattande än i många andra länder. Nationella uppföljningar visar dessutom ett det inte har skett några förbättringar under det senaste decenniet – den sociala snedrekryteringen till svenska universitet och högskolor består.

Däremot verkar utländsk bakgrund inte ha lika stor betydelse i Sverige för sannolikheten att påbörja högskolestudier. I merparten av de länder det finns uppgifter om är ungdomar med utländsk bakgrund tydligt underrepresenterade i högskolan, exempelvis i Norge och Finland. Så ser det inte riktigt ut i Sverige; här är ungdomar med utländsk bakgrund relativt väl representerade bland nybörjarna i högskolan.

I Sverige, liksom i övriga nordiska länder, är nybörjarna i eftergymnasial utbildning äldre än nybörjarna i OECD-länderna i genomsnitt. Det beror delvis på att ungdomar i de nordiska länderna är 19 år när de avslutar gymnasieskolan, medan de är yngre i många andra länder. I Sverige är det också relativt få som påbörjar högskolestudier direkt efter gymnasiet – de väntar ofta några år. Knappt 13 procent av 19-åringarna hade påbörjat högskolestudier 2016, medan andelen av 24-åringarna var 44 procent.

Till skillnad från nybörjarna i eftergymnasial utbildning är doktorandnybörjarna i Sverige relativt unga i ett internationellt perspektiv. Det ovanligt långa glapp som finns i Sverige mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning är inte lika tydligt i övergången till utbildningar på forskarnivå.

Det faktum att nybörjarna i Sverige är äldre än i många andra OECD-länder innebär att de examinerade kommer ut senare på arbetsmarknaden. Men många studenter slutför inte sin utbildning. Tre år efter den nominella studietiden hade i genomsnitt 53 procent av de svenska nybörjarna tagit examen. Motsvarande andel för de OECD-länder som det finns uppgifter om var 69 procent i genomsnitt. Svenska studenter tar alltså examen i lägre utsträckning än studenterna i övriga länder. Sverige tillhör de länder som har lägst examensfrekvens.

De svenska utbildningsanordnarnas utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning motsvarade 1,6 procent av BNP 2015. Det är strax över genomsnittet för OECD-länderna. Ser man till hur stor andel av finansieringen som utgjordes av offentliga medel så var den störst i Norge, Österrike, Finland och Sverige.

Om man ser till ändamålet med utgifterna sticker Sverige ut, tillsammans med Schweiz, bland OECD-länderna genom att lärosätena bedriver omfattande forskning. Av utbildningsanordnarnas totala utgifter avser mer än hälften forskning. Därmed tillhör Sverige de länder där utbildningsanordnarnas totala utgifter per student är högst. Men ser man till utgifterna för själva utbildningen per student blir bilden delvis en annan. Då ligger Sveriges utgifter strax över OECD-genomsnittet.

Inledning

Det är intressant att jämföra det egna landets utveckling inom olika sektorer med vad som sker i andra länder, inte minst på utbildningsområdet. För att kunna göra dessa jämförelser behövs internationell statistik. Länderna som ingår i Europeiska unionen (EU) och Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) rapporterar regelbundet statistik inom olika områden till de internationella organisationerna. Statistik och indikatorer publiceras dels i databaser, dels i publikationer, exempelvis OECD:s årliga publikation *Education at a Glance* (EAG). Därmed är det möjligt att göra internationella jämförelser mellan ländernas utbildningssystem.

Syftet med den här rapporten är att beskriva den svenska högre utbildningen i ett internationellt perspektiv och, där det är relevant, göra kopplingar till nationella uppgifter.

I denna rapport har vi huvudsakligen använt data från *Education at a Glance*, samt från OECD:s och EU:s statistikdatabaser. Den internationella statistiken är omfattande och kan vara svårgenomtränglig. Samtidigt täcker den inte alla delar. Vi har valt ut sådan statistik som vi tycker sammantaget ger en översiktlig bild av hur svensk högre utbildning förhåller sig till den i andra länder.

Den internationella statistiken utgår från eftergymnasial utbildning på ISCED-nivåerna 5-8, se faktaruta. Eftergymnasial utbildning omfattar mer än högre utbildning i ett svenskt perspektiv, alltså utbildning som bedrivs av universitet och högskolor på ISCED-nivåerna 6-8. De flesta jämförelser handlar därför om eftergymnasial utbildning. I vissa fall är det dock högskoleutbildning som jämförs.

De frågor vi avser att besvara i denna rapport är följande:

- Är Sveriges befolkning mer välutbildad än befolkningen i andra länder?
- Hur vanligt är det med studieavgifter?
- Vilka är det som påbörjar en eftergymnasial utbildning?
- Tar studenterna examen?
- Hur finansieras eftergymnasial utbildning i olika länder?

Notera att definitionerna för den internationella statistiken ibland avviker från de definitioner som används nationellt. Därför avviker ibland de internationella uppgifterna från dem som används nationellt.

Disposition

Rapporten är indelad i sex kapitel. Det första behandlar befolkningens utbildningsnivå i olika länder. Det andra kapitlet handlar om villkoren för eftergymnasiala studier och sedan följer ett kapitel som beskriver nybörjarpopulationen. Av olika anledningar har inte alla samma tillgång till eftergymnasial utbildning, vilket vi beskriver översiktligt. Utbildningsnivån påverkas också av i vilken utsträckning de som påbörjat eftergymnasiala studier faktiskt fullföljer dem, så detta behandlas i ett fjärde kapitel om examensfrekvenser. Tillgången på eftergymnasial utbildning påverkas också av hur mycket medel som respektive land avsätter för ändamålet, vilket behandlas i

kapitel fem. Rapporten avslutas med ett sammanfattande kapitel om hur Sverige ligger till på olika områden i förhållande till andra länder.

ISCED – Internationell klassning av utbildning och utbildningsnivå

Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt, och för att kunna göra internationella jämförelser använder länderna sedan mitten av 1970-talet *International Standard Classification of Education* (ISCED) för att klassificera sina utbildningar. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Unesco) ansvarar för ISCED, och efter en omfattande revidering av klassificeringen gäller numera ISCED 2011, med nivåerna 0–8. En betydande förändring i ISCED 2011 är att eftergymnasial utbildning delas in enligt Bolognastrukturen.

I ISCED 2011 är högskoleutbildning och annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning placerad på någon av nivåerna 5–8. Nivå 5 motsvarar kortare utbildningar (dock minst två år) som är betydligt mer komplexa än utbildning på gymnasial nivå. Utbildning på nivå 6 (Bachelor degree) är längre (3–4 år) och oftast mer teoretiskt inriktad än utbildning på nivå 5. Utbildning på nivå 7 (Master's degree) är betydligt mer komplex än nivå 6 och ofta mer specialiserad. Den kumulativa längden för en utbildning på ISCED 7 är 5–8 år. Utbildning på nivå 8 ägnas åt avancerade studier och egen forskning, inklusive avhandling. Kumulativ längd för ISCED 8 ska vara minst 7 år (Doctoral degree).

I denna rapport benämns nivåerna 5–8 sammantaget som *eftergymnasial utbildning*. Notera att eftergymnasial utbildning som är kortare än två år inte ingår här.

I Sverige är utbildning på grundnivå, som kandidatexamen, placerad på nivå 6. Utbildning på avancerad nivå, exempelvis master och magister, placeras på nivå 7, medan doktorsexamen och licentiatexamen placeras på nivå 8. Högskoleexamen och andra kortare högskoleutbildningar, samt utbildning inom ramen för yrkeshögskolan (YH-utbildning) som är längre än två år klassas på nivå 5. Det finns också ett fåtal treåriga YH-utbildningar som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen och klassas på nivå 6.

När det gäller uppnådd utbildningsnivå i Sverige, så inkluderar nivå 5 även studier på fristående kurser inom högskolan motsvarande 2–3 års studier, utöver utbildning inom yrkeshögskolan och kortare högskoleutbildningar. Nivå 6 innebär minst 3 års högskolestudier, motsvarande en kandidatexamen (utan krav på examen). Nivå 7 innebär minst 4 års studier, motsvarande en magisterexamen med krav på examen (examenskravet gäller däremot inte för utländska utbildningar).

Vid en jämförelse mellan länder måste uppgifterna tolkas med försiktighet. Bland annat påverkas OECD-genomsnittet av att antalet OECD-länder har ökat och att inte alla länder lämnar fullständiga uppgifter.

Befolkningens utbildningsnivå

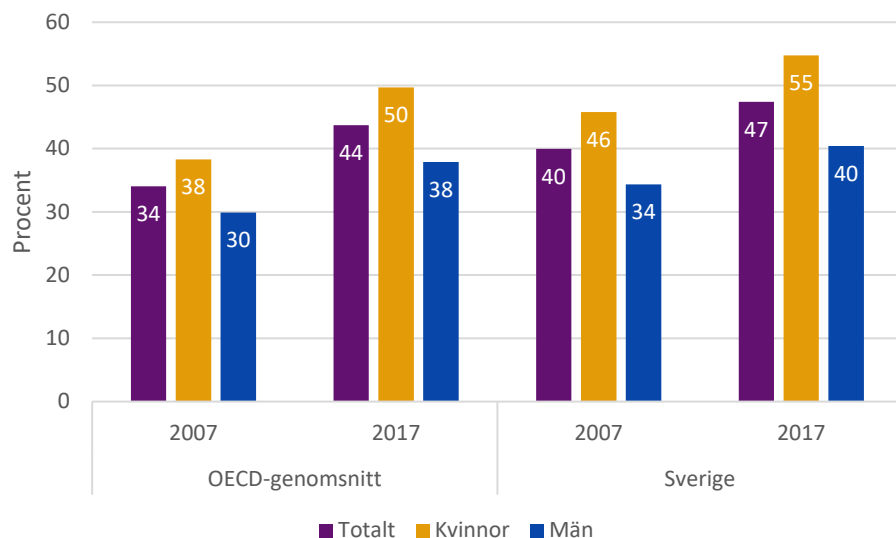
Den eftergymnasiala utbildningen i Sverige består till största delen av högskoleutbildning på olika nivåer och till en mindre del av yrkeshögskoleutbildning och annan eftergymnasial utbildning inom ramen för yrkeshögskolan. Den engelska termen ”tertiary education” omfattar enbart eftergymnasial utbildning som är minst tvåårig och det är sådan utbildning som studeras i denna rapport. I rapporten används genomgående termen *eftergymnasial utbildning* i betydelsen minst två års eftergymnasial utbildning, alltså utbildningar som är placerade på någon av nivåerna ISCED 5–8.

Under de senaste decennierna har många OECD-länder byggt ut sina system för eftergymnasial utbildning och utbildningsnivån har ökat betydligt. Det gäller även Sverige. Under 1990-talet och några år in på 2000-talet byggde staten kraftigt ut högskoleutbildningen och antalet registrerade studenter nästan fördubblades. Hösten 2017 fanns 345 000 studerande på grundnivå och avancerad nivå. År 2009 skapades Myndigheten för yrkeshögskolan för eftergymnasiala utbildningar som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Även denna utbildningsform har staten byggt ut och 2017 fanns ungefär 50 000 studerande inom ramen för yrkeshögskolan.

Ökande könsskillnader i utbildningsnivå i OECD

De stora utbyggnaderna av svensk högskoleutbildning skedde alltså före 2007, medan utbyggnader fortfarande pågår i andra länder. Det innebär att den genomsnittliga utbildningsnivån för OECD-länderna stiger snabbare än den gör i Sverige. Fortfarande är dock andelen eftergymnasialt utbildade i Sverige högre i den yngre befolkningen (47 procent) än för OECD-länderna i genomsnitt (44 procent).

Figur 1a. Andel av Sveriges yngre befolkning (25–34 år) som hade minst två års eftergymnasial utbildning 2007 respektive 2017 samt motsvarande för OECD i genomsnitt. Källa: Tabell A1.2, EAG 2018. Se figur 1b för alla OECD-länder.

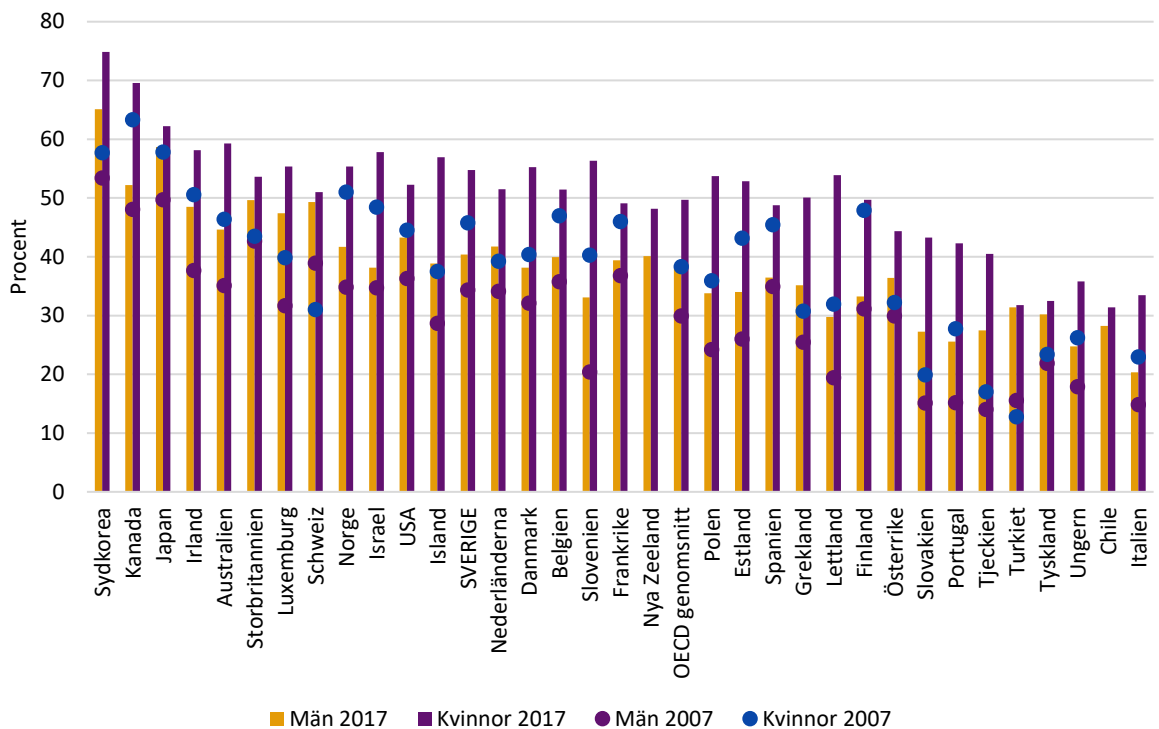

Mellan 2007 och 2017 har andelen av den yngre befolkningen (25–34 år) som har minst två års eftergymnasial utbildning ökat med i genomsnitt 10 procentenheter i OECD-länderna, från 34 till 44 procent (se figur 1a). Det är dock främst kvinnor som har tagit del av den ökade tillgången på eftergymnasial utbildning och höjt sin utbildningsnivå.

I figur 1b redovisas utbildningsnivån för kvinnor respektive män 2007 respektive 2017 i samtliga OECD-länder (från och med juli 2018 ingår även Litauen i OECD). I figuren framgår att redan 2007 var kvinnorna i den yngre befolkningen mer välutbildade än männen i de flesta OECD-länderna, och sedan dess har skillnaderna ökat. Mellan 2007 och 2017 ökade andelen eftergymnasialt utbildade unga kvinnor från 38 till 50 procent. Under samma period ökade andelen män med eftergymnasial utbildning från 30 till 38 procent. Därmed har skillnaden i utbildningsnivå mellan unga kvinnor och män ökat från 8 till 12 procentenheter under det senaste decenniet. Numera är kvinnorna mer välutbildade än männen i alla OECD-länder.

Figur 1b. Andel kvinnor respektive män i den yngre befolkningen (25–34 år) i OECD-länderna som hade minst två års eftergymnasial utbildning 2007 respektive 2017. Länderna har sorterats efter högst utbildningsnivå 2017 totalt. Källa: Tabell A1.2 EAG 2018.

Denna trend syns också i Sverige, men utvecklingen totalt sett har sedan 2007 varit något långsammare än för OECD-genomsnittet. Andelen eftergymnasialt utbildade i Sverige har ökat med 7 procentenheter sedan 2007, från 40 till 47 procent. Utbildningsnivån är alltså högre i Sverige än den är för OECD i genomsnitt, men här skiljer sig utvecklingen ännu mer mellan könen än för OECD-genomsnittet. Medan andelen eftergymnasialt utbildade unga kvinnor har ökat med 9 procentenheter mellan 2007 och 2017 (från 46 till 55 procent), har andelen eftergymnasialt utbildade unga män bara ökat med 6 procentenheter (från 34 till 40 procent).

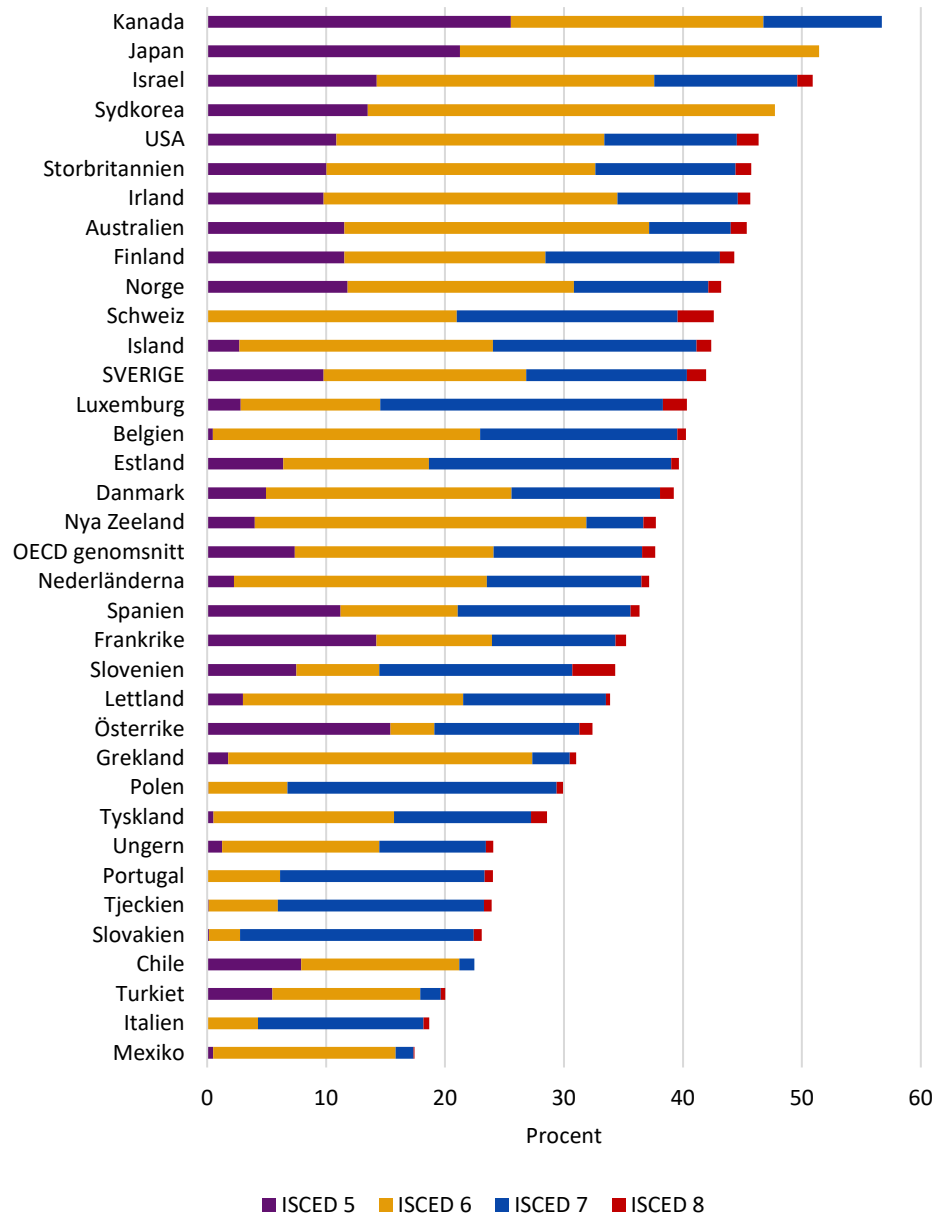
Allt tyder på att könsskillnaderna i utbildningsnivå kommer att fortsätta att öka: år 2016 var nybörjarfrekvensen högre för kvinnor än för män i alla OECD-länder utom Mexiko, där den var lika hög för båda könen (se figur B4.3 i *Education at a Glance 2018*).

Utbildningarnas längd varierar mellan länderna

Effekterna av utbyggnader av den eftergymnasiala utbildningen syns snabbast i den yngre befolkningen, vilket vi studerat ovan. Vi övergår nu till att studera utbildningsnivån för hela den vuxna befolkningen i åldrarna 25 till 64 år lite närmare.

I Sveriges vuxna befolkning hade 42 procent en eftergymnasial utbildning 2017, alltså 5 procentenheter lägre än i den yngre befolkningen. Det är samma mönster som i de allra flesta OECD-länderna. I genomsnitt hade 38 procent av den vuxna befolkningen i OECD-länderna minst två års eftergymnasial utbildning 2017. Denna fördelade sig med 7 procent kortare eftergymnasiala utbildningar (ISCED 5), 17 procent motsvarande kandidat (ISCED 6), 12 procent hade utbildning motsvarande master (ISCED 7) och 1 procent hade en utbildning på forskarnivå (ISCED 8).

Figur 2. Andel av den vuxna befolkningen (25–64 år) med minst två års eftergymnasial utbildning 2017 i OECD-länderna, fördelad på olika ISCED-nivåer. Länderna är sorterade efter högst utbildningsnivå totalt. Källa: Tabell A1.2 EAG 2018.

Det är inte bara andelen eftergymnasialt utbildade som varierar mellan länderna, utan även längden/nivån på dessa utbildningar, se figur 2. I de flesta OECD-länderna är dock utbildning motsvarande kandidatexamen (ISCED 6) vanligast. Men i några länder är kortare eftergymnasiala utbildningar (ISCED 5) vanligare, exempelvis i Österrike där lärlingsutbildningar och andra eftergymnasiala yrkesutbildningar på denna nivå är vanligt förekommande. I andra länder dominerar utbildning motsvarande avancerad nivå (exempelvis masterexamen), bland annat i flera av de östeuropeiska länderna.

Sveriges eftergymnasiala utbildningsprofil påminner om den för OECD-genomsnittet, med tyngdpunkten på grundnivå (motsvarande kandidatexamen). I Sverige hade 17 procent en sådan utbildning 2017, medan knappt 14 procent hade en utbildning på avancerad nivå. En relativt hög andel av Sveriges befolkning, 10 procent, hade en kortare eftergymnasial utbildning. Utöver yrkeshögskoleutbildning ingår här två års högskolestudier som inte har resulterat i examen, samt vissa äldre utbildningar som

senare har förlängts (exempelvis sjuksköterskeutbildningar). Därutöver hade knappt 2 procent en forskarutbildning och sammantaget hade alltså 42 procent av Sveriges vuxna befolkning en eftergymnasial utbildning 2017.

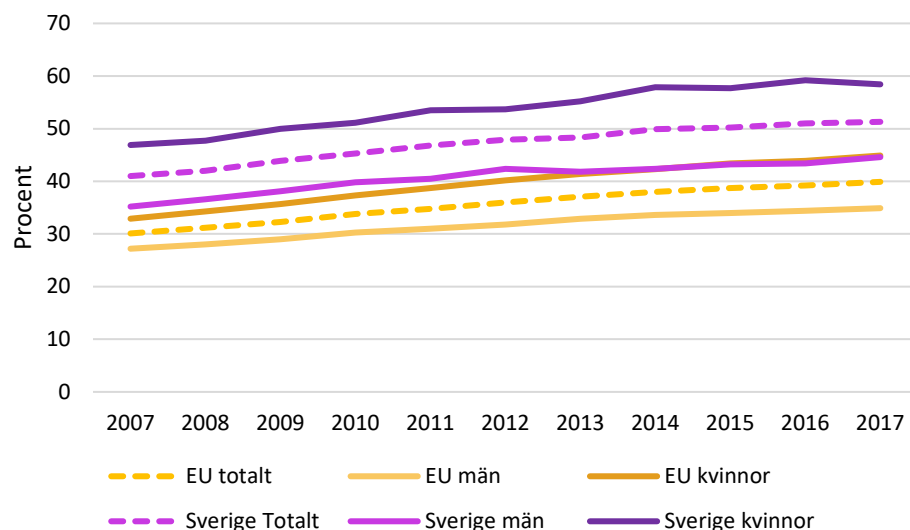
I Slovenien och Schweiz har en ovanligt hög andel av befolkningen utbildning på forskarnivå, 4 respektive 3 procent. Även i Luxemburg, USA och Sverige är andelen forskarutbildade relativt hög, 2 procent. Notera dock att i Sverige (liksom i Finland) inkluderas här även licentiatexamen, en typ av examen som är ovanlig i andra länder.

EU:s utbildningsmål

Som framgår i figur 1b har utbildningsnivån stigit kraftigt i OECD-länder under det senaste decenniet, däribland i många av de EU-länder som ingår i OECD. En förklaring är att EU har fastställt målet att minst 40 procent av EU:s befolkning i åldern 30–34 år ska ha minst två års eftergymnasial utbildning 2020. Alla EU-länder utom Storbritannien har utifrån sina egna förutsättningar och ambitioner fastställt nationella mål. Målen varierar från 26–27 procent i Italien och Rumänien samt omkring 30–35 procent i Bulgarien, Tjeckien, Grekland, Kroatien, Lettland, Ungern och Malta till 60 procent och däröver i Irland och Luxemburg. Sverige har satt sitt nationella mål till intervallet 45–50 procent, vilket är i nivå med målen för Belgien, Frankrike, Cypern, Litauen och Polen.

Mellan 2007 och 2017 har andelen 30–34-åringar med minst två års eftergymnasial utbildning ökat med 10 procentenheter i EU-länderna – från 30 till 40 procent, se figur 3. På totalnivå är alltså EU:s mål om andelen eftergymnasialt utbildade redan nått. Men liksom i OECD är könsskillnaderna i utbildningsnivå stora i EU – och ökande. Sett till enskilda EU-länder har 15 länder redan nått sina nationella mål, medan 12 länder inte har nått sina mål än. Sverige tillhör de länder som har nått sitt nationella mål (45–50 procent), såväl totalt som för både kvinnor och män.

Figur 3. Andel 30–34-åringar, kvinnor och män, med minst två års eftergymnasial utbildning i Sverige samt för EU-länderna i genomsnitt 2007–2017. Källa: Eurostat.

I OECD ingår flera stora länder utanför EU som har hög utbildningsnivå, exempelvis Kanada och Japan, vilket påverkar genomsnittet. Därmed är andelen eftergymnasialt utbildade högre för OECD-länderna i genomsnitt än för EU-länderna i genomsnitt.

Högre utbildningsnivå bland utlandsfödda i många länder

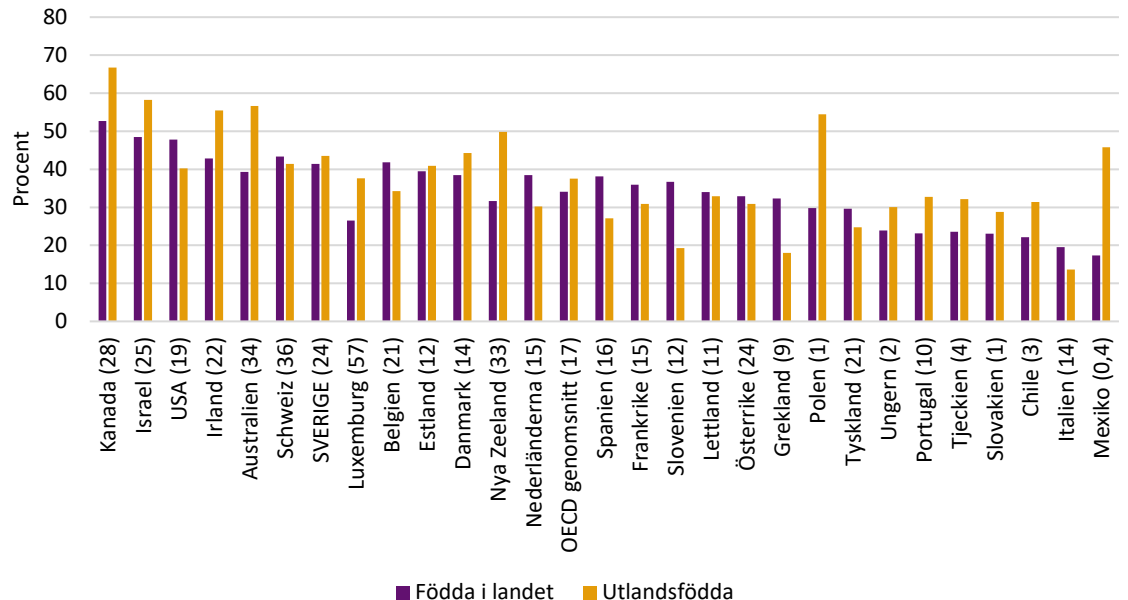
Utbildningsnivån skiljer sig inte bara mellan kvinnor och män, utan också mellan dem som är födda i landet respektive personer som är födda i utomlands, vilket framgår av figur 4. I mer än hälften av de 28 länder som det finns uppgifter om, inklusive Sverige, var utbildningsnivån högre bland utlandsfödda än bland dem som hade fötts i landet. I 16 länder hade en högre andel av de utlandsfödda i åldern 25–64 år en eftergymnasial utbildning 2017 än de som hade fötts i landet. Följaktligen gällde motsatt förhållande i 12 länder, där andelen med eftergymnasial utbildning var högre bland de som hade fötts i landet.

I många länder var skillnaderna stora. I tre länder med hög andel utlandsfödda, Kanada, Australien och Nya Zeeland, hade exempelvis utlandsfödda betydligt högre utbildningsnivå än de som har fötts i respektive land. Motsatsen gäller i exempelvis Spanien, Slovenien och Grekland, där andelen utlandsfödda är betydligt lägre.

Även i Sverige var andelen utlandsfödda relativt hög (24 procent), och bland dem hade knappt 44 procent minst två års eftergymnasial utbildning 2017. Av de som var födda i Sverige hade drygt 41 procent en eftergymnasial utbildning.

Figur 4. Andel i befolkningen i åldrarna 25–64 år med minst två års eftergymnasial utbildning 2017, uppdelat efter om de är födda i landet respektive utlandsfödda.

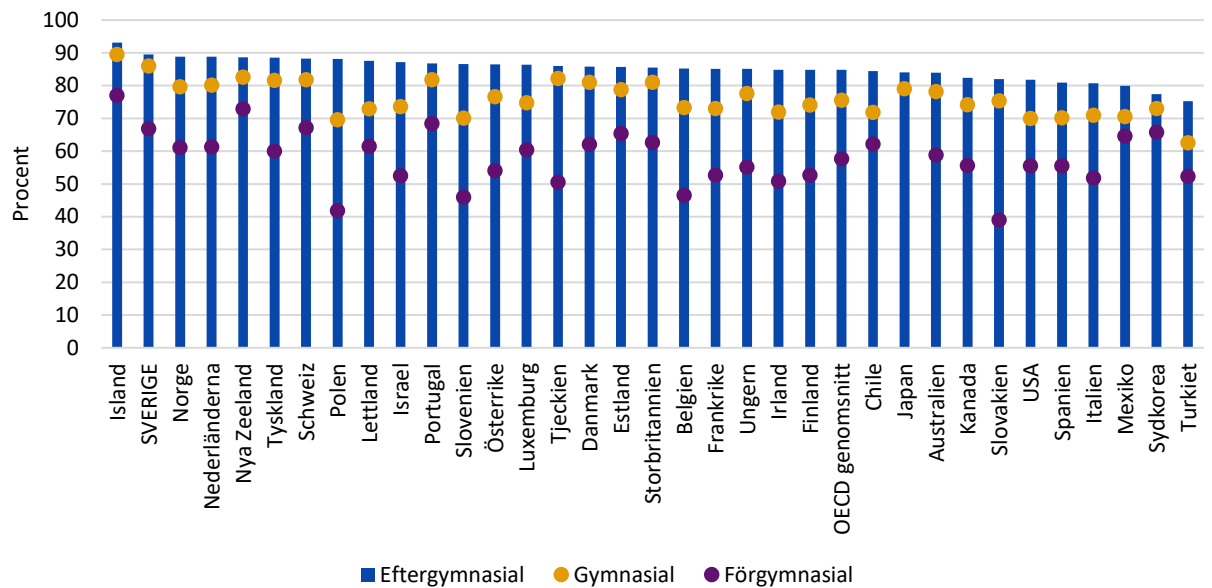
Länderna har sorterats efter högst andel eftergymnasialt utbildade totalt (uppgifter saknas dock för ett flertal länder). Andelen utlandsfödda per land anges inom parentes för respektive land. Källa: Tabell A1.3 EAG 2018.

Eftergymnasial utbildning ger försteg på arbetsmarknaden

I figur 5 redovisas sysselsättningsgraden efter utbildningsnivå i de olika OECD-länderna. I figuren framgår tydligt att utbildningsnivån påverkar möjligheterna att få ett arbete, – ju högre utbildningsnivå en befolkningsgrupp har, desto högre är sysselsättningsgraden. På motsvarande sätt varierar arbetslösheten med utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå, desto lägre är sannolikheten för arbetslöshet.

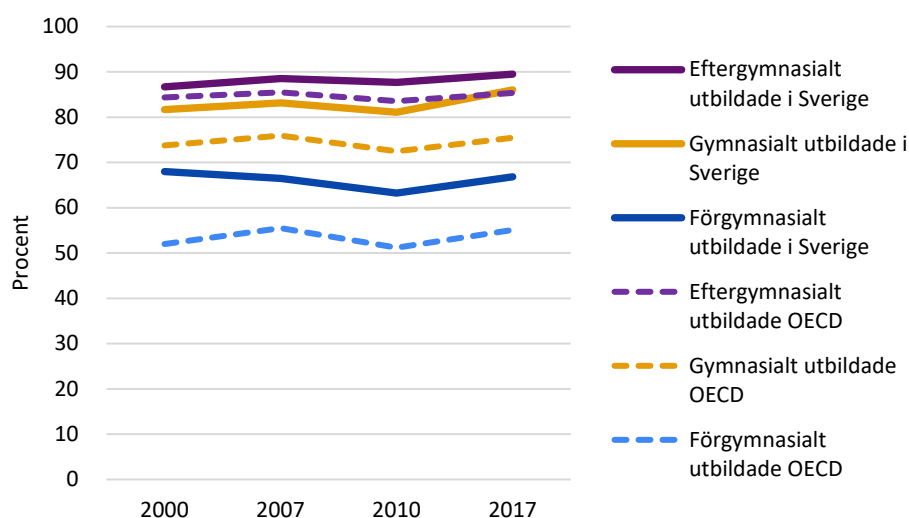
Figur 5. Sysselsättning i den vuxna befolkningen (25–64 år) per utbildningsnivå i OECD-länderna 2017. Länderna har sorterats efter sysselsättningsgrad för eftergymnasial utbildning. Källa: Tabell A3.1, Education at a Glance 2018.

Bland OECD-länderna varierar sysselsättningsgraden i den vuxna befolkningen för personer med minst två års eftergymnasial utbildning från 72 procent i Turkiet till 93 procent i Island, med ett genomsnitt på 85 procent. I många länder – däribland Sverige – är skillnaden i sysselsättningsgrad mellan personer som har gymnasial respektive eftergymnasial utbildning inte särskilt stor, medan sysselsättningen bland personer med endast förgymnasial utbildning är betydligt lägre. Sverige tillhör de OECD-länder som har högst sysselsättning bland både gymnasialt utbildade (86 procent) och eftergymnasialt utbildade (89 procent).

Figur 6. Sysselsättning i den vuxna befolkningen (25–64 år) i Sverige samt för OECD-länderna i genomsnitt åren 2000, 2007, 2010 och 2017, per utbildningsnivå.

Källa: OECD.stat.

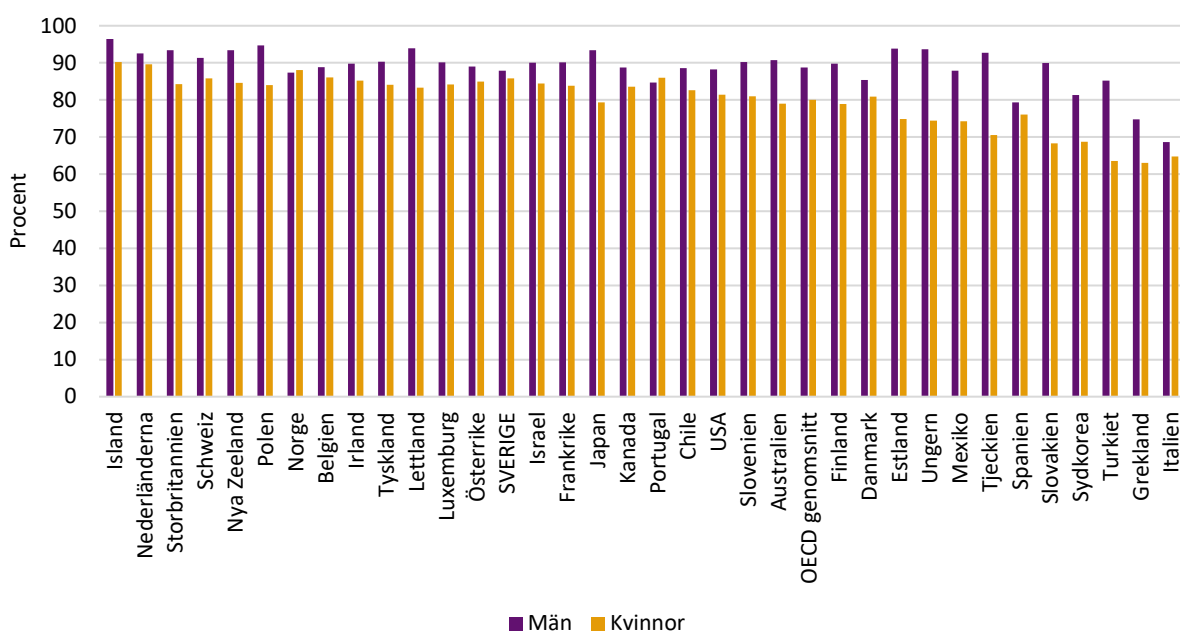
År 2017 befann sig Sverige i en högkonjunktur och skillnaden i sysselsättningsgrad för befolkningsgrupper med gymnasial respektive eftergymnasial utbildning var inte särskilt stor. Men ser man bakåt i tiden så noterar man större skillnader, se figur 6. Den stora skiljelinjen i sysselsättningsgrad går i Sverige mellan grupper med endast förgymnasial utbildning respektive grupper med gymnasial utbildning. Skillnaden är betydligt mindre mellan eftergymnasialt respektive gymnasialt utbildade. Under alla år framgår dock tydligt att eftergymnasialt utbildade har ett försteg på arbetsmarknaden framför grupper med lägre utbildningsnivå. Trenden är tydlig i Sverige, men ännu tydligare för OECD-länderna i genomsnitt.

Liten könsskillnad i andelen sysselsatta i Sverige

I många länder är sysselsättningen i den yngre befolkningen (25–34 år) något lägre än i den totala vuxna befolkningen. För OECD i genomsnitt är sysselsättningen i den yngre befolkningen 1 procentenhet lägre, medan skillnaden i Sverige och exempelvis Danmark är något större, tre procentenheter. I de övriga nordiska länderna är skillnaden mindre. En förklaring kan vara att högskolenybörjarna är lite äldre i Sverige och Danmark jämfört med övriga nordiska länder. Därmed tar det också längre tid innan ungdomarna börjar arbeta.

Det finns också stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män som har en eftergymnasial utbildning, se figur 7. Med undantag för Norge och Portugal hade kvinnor lägre sysselsättningsgrad än män i alla länder 2017. I genomsnitt för OECD-länderna var skillnaden 9 procentenheter till männens fördel. I flera länder var skillnaden betydligt större, exempelvis är andelen sysselsatta eftergymnasialt utbildade unga kvinnor omkring 20 procentenheter lägre än andelen män i flera östeuropeiska länder (Tjeckien, Estland, Ungern, Slovakien, Turkiet). I Sverige var skillnaden betydligt mindre än i de flesta andra länder; kvinnornas sysselsättningsgrad var 86 procent 2017 och männens var 88 procent. Andra länder med små könsskillnader i sysselsättningsgrad (1–3 procentenheter) var Nederländerna, Norge, Belgien, Portugal och Spanien.

Figur 7. Sysselsättning bland eftergymnasialt utbildade kvinnor respektive män i åldrarna 25–34 år 2017, sorterat efter högst sysselsättningsgrad totalt. Källa: Table A3.2, Education at a Glance 2018.

Könsskillnaderna i andel sysselsatta kan ha delvis strukturella förklaringar.

Tillgången på barnomsorg påverkar exempelvis. I många länder behöver någon av föräldrarna – ofta blir det modern – vara hemma med barnen när de är små och kan alltså inte arbeta. I Sverige finns en utbyggd förskola som innebär att såväl kvinnor som män med små barn kan förvärvsarbeta.

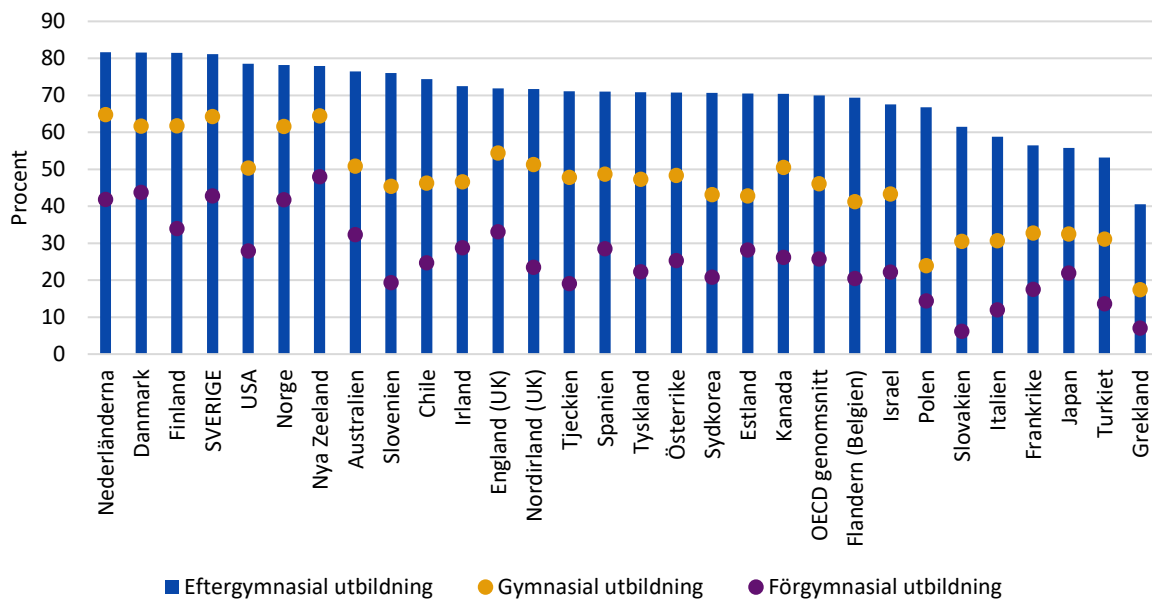
Deltagande i fort- och vidareutbildning högt i Sverige

I alla länder är det vanligt att fort- och vidareutbilda sig i vuxen ålder, antingen inom det formella utbildningssystemet eller inom icke-formell utbildning. Exempel på icke-formell utbildning är utbildning på arbetsplatsen och kurser på fritiden. Förmodligen finns det stora variationer i tillgången på fort- och vidareutbildning mellan länderna, vilket i hög grad påverkar individernas möjligheter att delta. Men det verkar också som att individernas utbildningsnivå påverkar i vilken utsträckning de deltar i fort- och vidareutbildning. Bland dem som hade en förgymnasial utbildning deltog i genomsnitt en dryg fjärdedel av befolkningen i OECD-länderna i fort- och vidareutbildning 2012. Bland eftergymnasialt utbildade var motsvarande andel 70 procent och de gymnasialt utbildades deltagande var ungefär mittemellan, se figur 8.

Sverige tillhör, tillsammans med övriga nordiska länder och Nederländerna, de länder där deltagandet i fort- och vidareutbildning var högst. Även här verkar utbildningsnivån påverka deltagandet. Bland förgymnasialt utbildade i Sverige deltog 43 procent i fort- och vidareutbildning, av gymnasialt utbildade deltog 64 procent och av de eftergymnasialt utbildade deltog 81 procent. Bland OECD-länderna varierar de eftergymnasialt utbildades deltagande i vuxet lärande mellan 41 och 82 procent.

Figur 8. Andel vuxna (25–64 år) som deltog i formell och/eller icke-formell utbildning 2012, per utbildningsnivå. Dessa data finns inte könsuppdelade. För Chile, Grekland, Israel, Nya Zeeland, Slovenien och Turkiet avser uppgifterna 2015. Källa Tabell A7.3 EAG 2018.

Varierande villkor för eftergymnasial utbildning

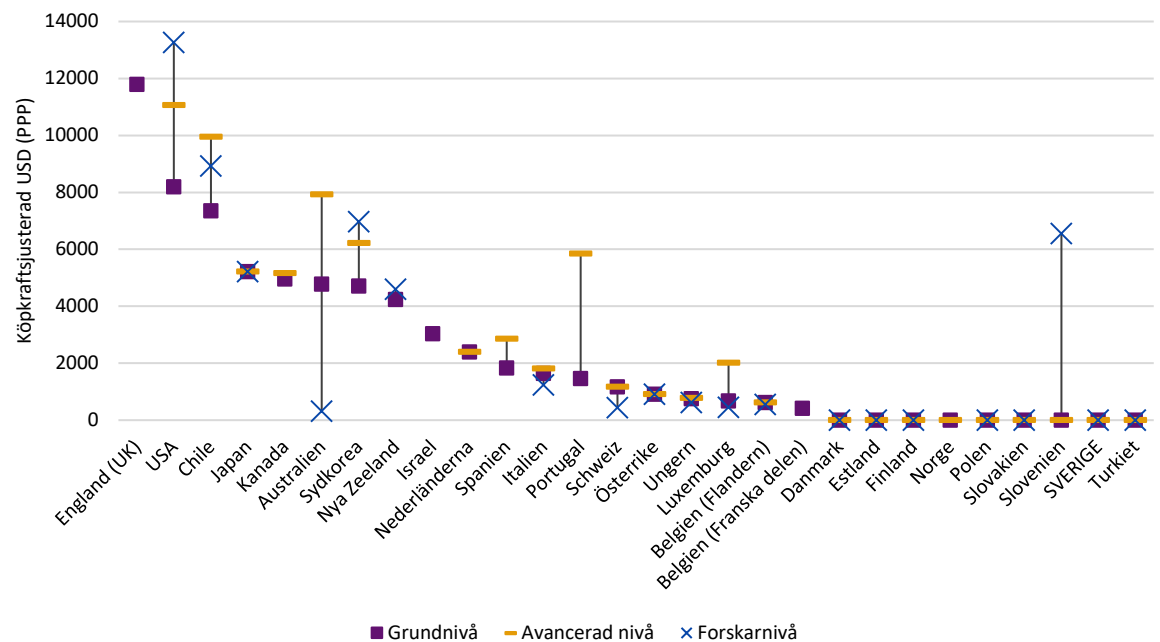
Ovan har vi beskrivit några fördelar som en eftergymnasial utbildning kan ge. Men hur ser tillträdet till högre utbildning ut: Har alla lika möjligheter till en eftergymnasial utbildning? En faktor som kan ha betydelse är om studierna är avgiftsbelagda och om det i så fall finns studiemedel som kan bidra till att finansiera avgifterna. Vi börjar med att studera detta.

Många länder har studieavgifter

I en tredjedel av de 27 OECD-länder som det finns uppgifter om är högskolestudier avgiftsfria för nationella studenter, se figur 9. Förutom de nordiska länderna gäller detta också Estland, Polen, Slovakien, Slovenien och Turkiet. Slovenien har dock relativt höga avgifter för studier på forskarnivå. I ytterligare en dryg tredjedel av länderna är avgifterna relativt låga, mellan 500 och 3 000 köpkraftsjusterade US-dollar per år. Detta gäller exempelvis Österrike, där de genomsnittliga avgifterna är 900 US-dollar, och Nederländerna med 2 400 US-dollar. Resten av länderna har studieavgifter på 4 000 US-dollar eller mer och högst är de i England med avgifter på 12 000 köpkraftsjusterade US-dollar per år. Andra länder med höga studieavgifter är USA, Chile, Japan, Kanada, Australien, Sydkorea och Nya Zeeland.

Figur 9. Genomsnittliga studieavgifter för nationella studenter, vid statliga lärosäten per utbildningsnivå läsåret 2015/16 (för några länder gäller uppgifterna tidigare år).

Källa: EAG 2018, figur C5.1.

Oftast är avgifterna ungefär lika stora oavsett om studierna är på grundnivå, avancerad nivå eller forskarnivå (eller motsvarande). Några länder har dock

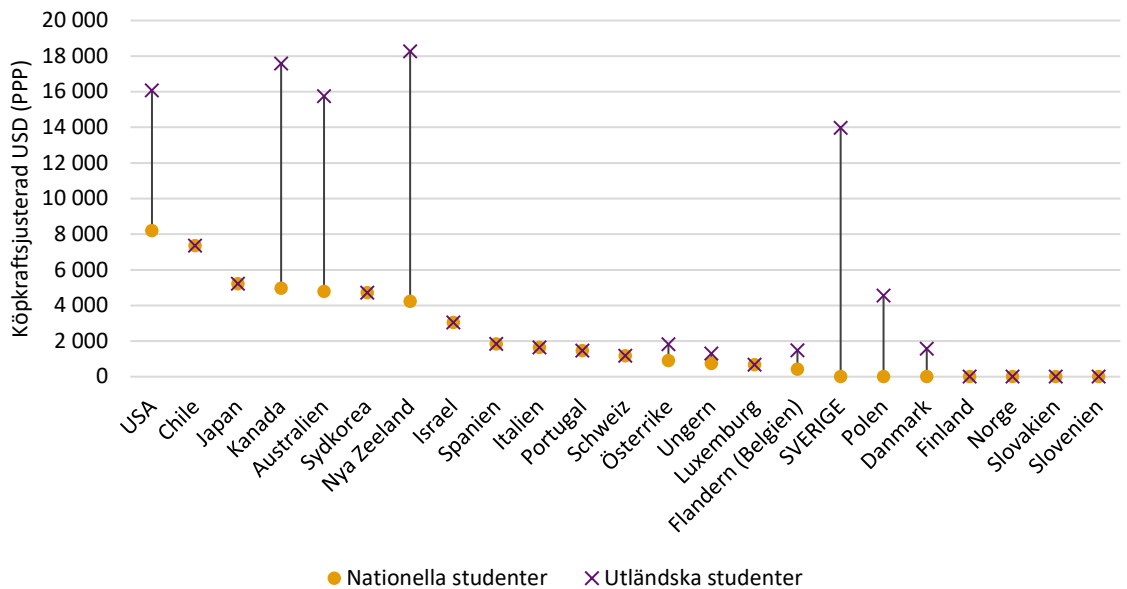
differentierade avgifter, och i så fall är de högre på avancerad nivå än på grundnivå. För studier på forskarnivå varierar de relativa avgifterna. Det finns exempel både på länder som har högre avgifter på forskarnivå (USA, Sydkorea och Slovenien) och lägre (Chile, Australien och Schweiz) än på avancerad nivå.

Ofra högre avgifter för utländska studenter

Liksom Sverige har flera andra länder differentierade studieavgifter för nationella respektive utländska studenter. I Sverige liksom i övriga EU-länder räknas studenter från övriga EU-länder som nationella, eftersom de ska behandlas lika. Av de 23 OECD-länder som det finns uppgifter om förekommer studieavgifter i 16 länder för samtliga studenter (se figur 10). I de flesta länderna är de studieavgifter som gäller för nationella respektive utländska studenter ungefär lika stora. Men i USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland är skillnaderna stora, och avgifterna för utländska studenter är betydligt högre. Det gäller också Sverige – och i viss mån även Polen – som har förhållandevis höga avgifter för utländska studenter, men avgiftsfri utbildning för nationella studenter.

Figur 10. Genomsnittlig studieavgift för utbildning motsvarande kandidatnivå vid statliga lärosäten för nationella respektive utländska studenter läsåret 2015/16.

Källa: figur C5.2 EAG 2018.

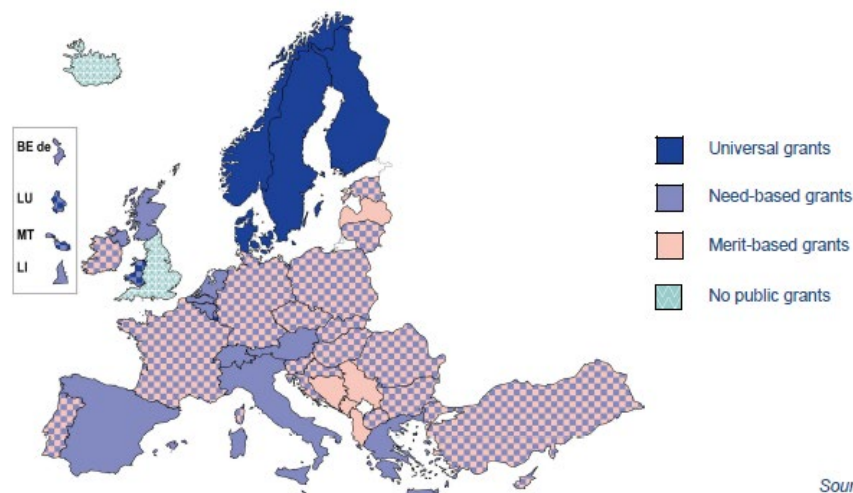
Generösa studiemedel i Norden

Som vi har sett varierar studieavgifterna i OECD-länderna, och i en tredjedel av länderna är den eftergymnasiala utbildningen avgiftsfri för nationella studenter. Det gäller exempelvis de nordiska länderna, som också erbjuder förhållandevis generösa studiemedel för studenterna. Studiemedel förekommer även relativt allmänt i Storbritannien, Australien och USA – tre länder med höga studieavgifter. Det förekommer studiemedel även i andra länder, men dessa är i allmänhet inte lika allmänt spridda till flertalet studenter, utan endast en mindre andel av studenterna erhåller dem.

Enligt en nyligen publicerad rapport från Europeiska kommissionens nätverk Eurydice, *National Student Fees and Support Systems in European Higher Education 2018/19*, förekommer någon form av statliga studiemedel i alla de 38 europeiska länder som rapporten omfattar (inklusive alla EU-länder). Dessa studiemedel är oftast en kombination av bidrag och lån, men det är också relativt vanligt med enbart bidrag. Island och England erbjuder dock enbart lån. Någon form av statliga studiebidrag förekommer alltså i stort sett alla dessa länder, men i majoriteten av länderna är de inte allmänt tillgängliga, utan behovsprövade, se figur 11. Studiebidragen i Danmark, Finland, Sverige och Norge är i princip öppna för alla studenter, och studenterna har också möjlighet att få lån. Därutöver kan alla studenter i Malta, Luxemburg och Wales få vissa bidrag för levnadsomkostnader. Det innebär att endast 7 av dessa 38 länder erbjuder generella bidrag till alla studenter.

Sammantaget kan vi konstatera att studieavgiftsfri utbildning i kombination med generösa studiemedel förekommer endast i de nordiska länderna.

Figur 11. Huvudsakliga former av statliga studiebidrag till heltidsstuderande på utbildning motsvarande grundnivå (ISCED 6). Figuren har hämtats från rapporten *National Student Fees and Support Systems in European Higher Education*, Europeiska kommissionen, Eurydice, figure 9.

Source: Eurydice.

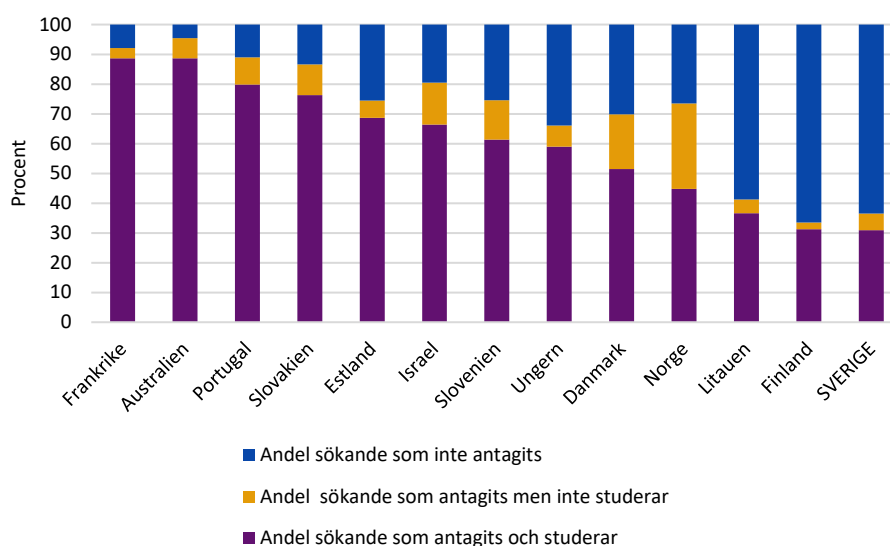
Hur öppet är tillträdet till högre utbildning i olika länder?

Innan 1977 års högskolereform var tillträdet till utbildning vid de filosofiska fakulteterna relativt fritt i Sverige. Personer som uppfyllde behörighetskraven kunde fritt registrera sig på ett universitet för högre studier, vilket medförde en kraftig ökning av antalet studenter. Detta gällde dock inte yrkesexamensprogram.

I flera OECD-länder finns liknande system fortfarande, även om tillträdet till vissa utbildningar ofta är begränsat. Men många lärosäten tar emot alla sökande som uppfyller behörighetskraven, vilket medför att konkurrensen i många länder inte är särskilt hög. Det gäller exempelvis Frankrike och Slovakien, där andelen sökande som antas är hög, se figur 12. Enligt OECD:s uppgifter är andelen sökande som inte antas högst i Sverige och Finland. Uppgifterna baseras dock på data från endast 13 länder.

Figur 12. Andel av de sökande till utbildning motsvarande grundnivå (ISCED 6) per antagningsstatus i de länder som det finns uppgifter om.

Källa Figur B4.a i EAG 2018.

Det finns en del skillnader mellan länderna som kan påverka konkurrensen, exempelvis i vilken utsträckning ungdomar läser högskoleförberedande program på gymnasiet. I en del länder finns det krav på godkänt slutprov eller liknande från gymnasiet för att vara behörig till vissa eftergymnasiala utbildningar. Det förekommer också att vissa gymnasieprogram ger behörighet till en viss typ av eftergymnasial utbildning, men inte till en annan. Det innebär att en del länder har selektiva processer innan det är dags för en person att ansöka till eftergymnasial utbildning. Det kan minska konkurrensen till eftergymnasial utbildning.

De uppgifter som finns ger ingen förklaring till den varierande andelen antagna av de sökande. Varför andelen sökande som inte antas är hög i Sverige i ett internationellt perspektiv är svårt att förklara, men vi gör ett försök.

I Sverige går merparten av ungdomarna ett gymnasieprogram som ger högskolebehörighet och för andra finns det möjlighet att komplettera sina betyg via komvux. Det innebär att många uppfyller kraven för grundläggande behörighet till högskolan. Det är också relativt enkelt att söka till högskolan. Den helt övervägande delen av antagningsprocessen är samordnad via en ansökningsportal och antagningsprov är ovanliga. En del av de trösklar som kan finnas i en del andra länder förekommer alltså inte i Sverige.

Nybörjarna – vilka är de?

Vi har konstaterat att en eftergymnasial utbildning ger individerna vissa fördelar, varav den främsta är bättre arbetsmarknadsutsikter. Men vilka är det då som påbörjar en eftergymnasial utbildning? Vi övergår nu till att studera nybörjarna i eftergymnasial utbildning samt på forskarnivå – hur ser nybörjarpopulationerna ut? I vilken utsträckning förekommer snedrekrytering till eftergymnasial utbildning? Vi börjar med att studera nybörjarnas ålder.

Svenska nybörjare äldre än i många andra länder

Genomsnittsåldern för nybörjare i eftergymnasial utbildning varierade 2016 från 18 år i Japan till 25 år i Danmark och Luxemburg. För OECD-länderna i genomsnitt var genomsnittsåldern 22 år. Nybörjarna i Sverige var relativt gamla, 24 år i genomsnitt. Även i övriga nordiska länder var genomsnittsåldern relativt hög, mellan 23 och 25 år. I de flesta länder fanns det ingen skillnad mellan kvinnor och män när det gäller nybörjarnas genomsnittsålder. Detta gäller även Sverige, samt genomsnittet för OECD-länderna, se vidare i Table B4.2 i *Education at a Glance 2018*.

En förklaring till att nybörjarna i de nordiska länderna är lite äldre än i många andra OECD-länder är att ungdomar normalt fyller 19 det år de avslutar gymnasieskolan, medan de är yngre i många andra länder. Åtminstone för Sverige finns även en annan förklaring, nämligen att få ungdomar påbörjar högskolestudier direkt efter att ha avslutat gymnasieskolan. År 2016 hade knappt 13 procent av 19-åringarna påbörjat högskolestudier, medan motsvarande andel av 24-åringarna var 44 procent.

Tabell 1. Genomsnittsålder och andel kvinnor av nybörjare i eftergymnasial utbildning 2016 för de nordiska länderna samt för OECD-länderna i genomsnitt 2016.

Källa: Table B4.2, EAG 2018.

	Genomsnittsålder	Andel kvinnor
Danmark	25	55
Finland	23	53
Island	24	60
Norge	23	55
Sverige	24	57
OECD-genomsnitt	22	54

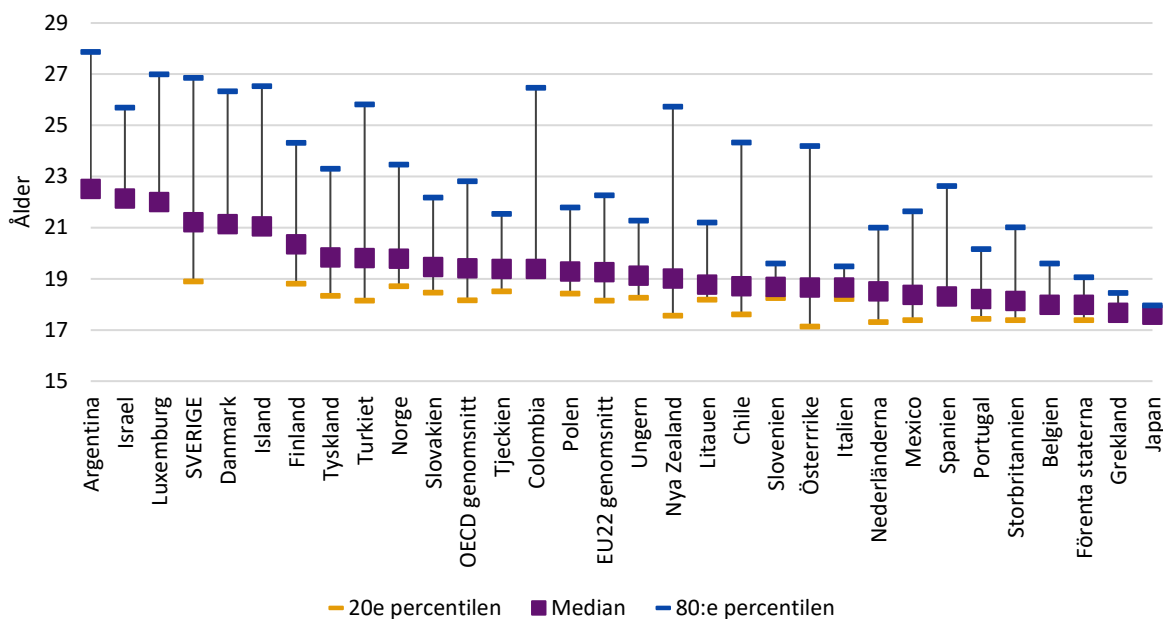
De uppgifter vi har studerat hittills gäller genomsnittsåldern. Den kan dock dölja en stor spridning i nybörjarnas åldrar. För att studera spridningen använder vi medianåldern (se figur 13).

Medianåldern 2016 för nybörjare i eftergymnasial utbildning var mellan 18 och 19 år i två tredjedelar av de 30 länder som det finns uppgifter om, och genomsnittet för OECD-länderna var 19 år. Det innebär att hälften av nybörjarna hade påbörjat sina högskolestudier innan 20 års ålder i majoriteten av OECD-länderna. I de nordiska länderna var nybörjarna lite äldre. I Sverige var medianåldern 21 år 2016, vilket är

samma median som för nybörjarna i Danmark och Island. I Finland och Norge var medianåldern 20 år.

Sverige tillhör därmed de länder inom OECD där nybörjarnas medianålder var högst 2016. Endast i Argentina, Israel och Luxemburg var medianåldern högre. I ett internationellt perspektiv är det också stor spridning på de svenska nybörjarnas ålder, det finns relativt många nybörjare som är betydligt äldre än medianåldern.

Figur 13. Åldersfördelning för nybörjare i eftergymnasial utbildning 2016. Källa: Figur B4.2 i EAG 2018. Dessa uppgifter finns inte könsuppdelade.

Varierande andel inresande studenter

Andelen inresande studenter bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning varierar stort mellan länderna, från någon enstaka procent i Chile och Turkiet till 47 procent i Luxemburg. Genomsnittet för OECD-länderna är 12 procent, vilket också är fallet i Sverige. Notera att i den internationella statistiken inkluderas inte utbytesstudenter bland inresande studenter. En annan skillnad som kan vara värd att påminna om är att den eftergymnasiala utbildningen i Sverige inkluderar även utbildning inom ramen för yrkeshögskolan, och inom denna studieform är internationell mobilitet betydligt mindre vanlig. Det förklarar varför de internationella uppgifterna avviker från de som används nationellt. Enligt de senaste nationella uppgifterna var 27 procent av högstskolenybörjarna i Sverige inresande studenter läsåret 2016/17 och mer än hälften av dem var utbytesstudenter.

Snedrekrytering till eftergymnasial utbildning

Förutsättningarna för att genomgå en eftergymnasial utbildning bör vara likartade för alla i ett land, exempelvis om studierna är avgiftsbelagda eller inte. Studiemedel i olika former förekommer i de flesta länder och är ett sätt att främja tillträdet till eftergymnasial utbildning. Ändå förekommer snedrekrytering till eftergymnasial

utbildning på grund av en rad olika faktorer. I Sverige har studier av snedrekrytering främst rört kön, social bakgrund (mätt med föräldrarnas utbildningsnivå) och utländsk bakgrund, och det är dessa tre faktorer som vi tar upp här.

Snedrekrytering baserat på kön

Vi börjar med kön: Ovan har vi sett att kvinnorna är i majoritet av nybörjarna i nästan alla OECD-länder. Vi har tidigare sett att kvinnorna numera är mer högutbildade än männen i alla OECD-länder. Allt tyder på att denna utveckling kommer att fortsätta. Kvinnor var i majoritet bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning 2016 i nästan alla de 28 OECD-länder som det finns uppgifter om. Undantag var Turkiet och Schweiz, där andelen män var högre. För OECD-länderna i genomsnitt utgjorde kvinnor 54 procent av nybörjarna 2016. I Sverige var andelen kvinnor ännu högre: 57 procent, se tabell 1. Det är alltså tydligt att män är underrepresenterade i eftergymnasial utbildning, såväl i Sverige som i de flesta andra OECD-länderna. Bland svenska studenter slutför dessutom kvinnor sin utbildning i högre utsträckning än män, vilket innebär att kvinnor är i ännu större majoritet bland de examinerade vid svenska universitet och högskolor. Läsåret 2016/17 var 64 procent av de examinerade kvinnor, medan 34 procent var män. Detta visas bland annat i *Universitet och högskolor – Årsrapport 2018*, Rapport 2018:5, UKÄ.

Social snedrekrytering

Vi ska nu studera i vilken utsträckning social snedrekrytering till eftergymnasial utbildning förekommer baserat på föräldrars utbildningsnivå. Dessa uppgifter gäller nybörjare på grundnivå (ISCED 6) och nybörjare på långa program som leder till examen på ISCED 7. I Sverige motsvarar det nybörjare i högskolan, dvs. nybörjare på kurser och program på grundnivå samt på långa yrkesexamensprogram som leder till en examen på avancerad nivå.

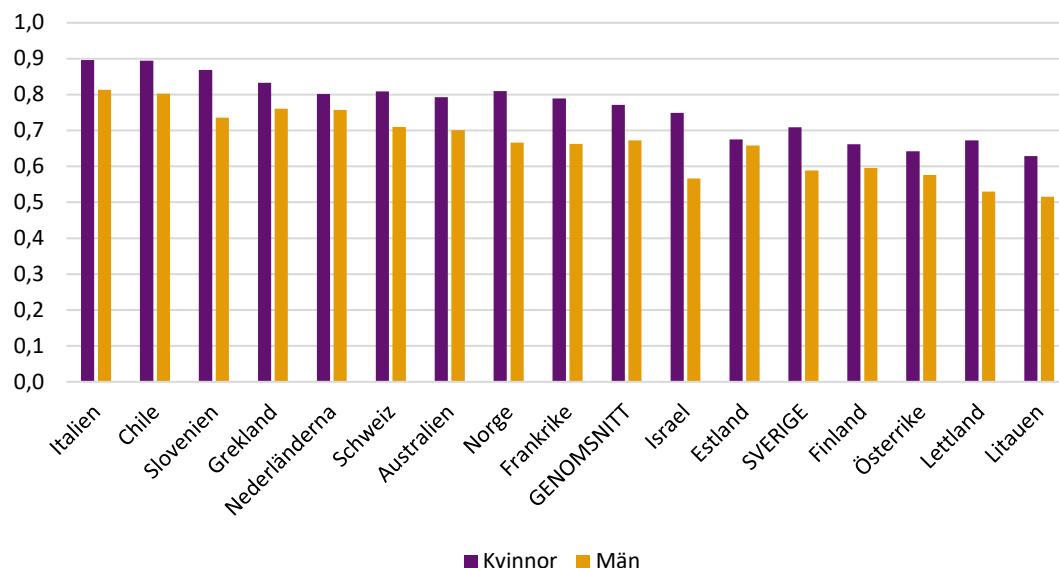
Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för om en ungdom påbörjar högskolestudier eller inte. I alla de 17 OECD-länder som det finns uppgifter om var ungdomar (18–24 år) som inte har eftergymnasialt utbildade föräldrar underrepresenterade i högskolan, se figur 14. I genomsnitt hade 47 procent av nybörjarna lågutbildade föräldrar (högst gymnasieutbildning), medan andelen med lågutbildade föräldrar i befolkningen var 65 procent.

Detta fenomen gäller även i Sverige. Bland nybörjarna i Sverige (18–24 år) hade 40 procent föräldrar med högst gymnasieutbildning, medan motsvarande andel i befolkningen var 61 procent (se figur B7.1 i EAG 2018). Denna sociala snedrekrytering har UKÄ uppmärksammat även i nationella uppföljningar. Ju högre utbildning föräldrarna har, desto större är sannolikheten att en person påbörjar högskolestudier. UKÄ har följt utvecklingen över lång tid, bland annat i årsrapporten, och konstaterat att det inte har skett några förbättringar – den sociala snedrekryteringen i Sverige består.

Generellt är män med lågutbildade föräldrar ännu mer underrepresenterade i högskolan än kvinnor. Andelen kvinnor respektive män i befolkningen med föräldrar som har högst gymnasieutbildning är ungefär lika hög, men männen studerar i betydligt lägre grad i högskolan. Figur 14 visar förhållandet (kvoten) mellan andelen av 18–24-åriga nybörjare i högskolan 2015 med lågutbildade föräldrar och motsvarande andel i befolkningen. Om kvoten är = 1 finns det ingen snedrekrytering. Ju lägre kvoten är, desto högre är snedrekryteringen.

Figur 14. Förhållandet (kvoten) mellan andelen nybörjare (18–24 år) på grundnivå och långa yrkesexamensprogram (motsv.) med lågutbildade föräldrar 2015 och motsvarande andel i befolkningen (18–24 år) för kvinnor respektive män. Länderna har sorterats efter högst kvot totalt. Källa: Figureerna B7.1 och B7.3 EAG 2018 samt egna beräkningar.

Bäst ligger Italien till, vars genomsnittliga kvot är nära 0,9, följt av Chile och Slovenien. I både Italien och Chile är högskoleutbildning relativt ovanlig, andelen eftergymnasialt utbildade i den yngre befolkningen var omkring 30 procent 2017 (se figur 1b). I Slovenien är andelen eftergymnasialt utbildade betydligt högre, 45 procent totalt, men det är stora könsskillnader. Vi kan alltså inte se något som tydligt förklarar varför ungdomar med lågutbildade föräldrar är väl representerade bland högskolenybörjarna i just dessa länder.

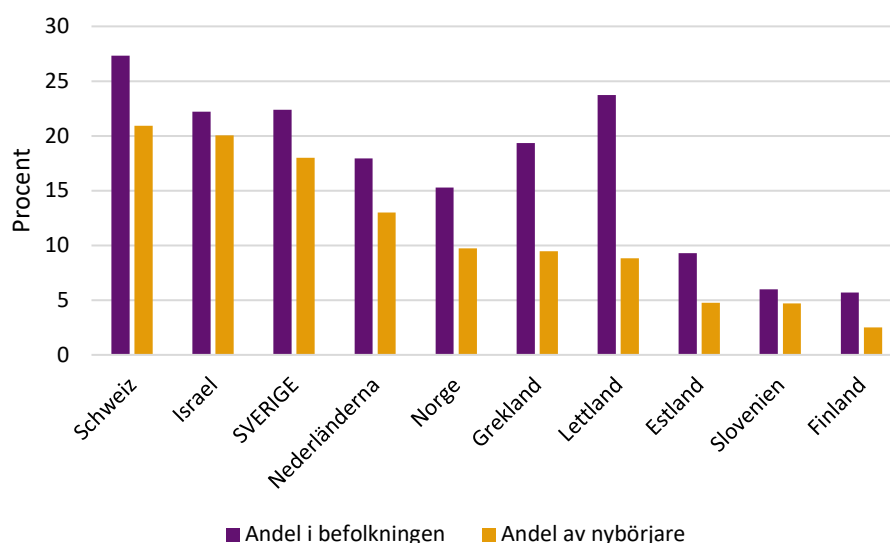
Sverige, Finland, Österrike, Lettland och Litauen är de länder som har lägst kvot, dvs. högst snedrekrytering. När det gäller Sverige (och Finland) så vet vi att studierna är avgiftsfria för nationella studenter (se figur 8) och att studenterna har möjlighet till relativt generösa studiemedel. Ändå är snedrekryteringen till högskolan mera omfattande i Sverige än i många andra länder.

Påverkan av utländsk bakgrund

Nu övergår vi till att undersöka snedrekrytering efter inhemsk bakgrund jämfört med utländsk bakgrund, dvs. om personers bakgrund påverkar sannolikheten att påbörja högskolestudier. Även i detta avsnitt gäller analysen nybörjare på grundnivå (ISCED 6) samt på långa program som leder till examen på ISCED 7, vilket i Sverige motsvarar nybörjare i högskolan. Med utländsk bakgrund avses att personen själv eller båda föräldrarna är födda utomlands. OECD har undersökt om ungdomar (18–24 år) med utländsk bakgrund är underrepresenterade bland nybörjarna i högskolan. Det finns uppgifter för endast 10 länder, men ändå framgår relativt stora variationer.

I några länder är personer med utländsk bakgrund relativt väl representerade bland högskolenybörjarna, se figur 15. Det gäller exempelvis tre länder där andelen med utländsk bakgrund är relativt hög: Schweiz, Israel och Sverige. Att personer med utländsk bakgrund är väl representerade i svensk högskola har vi också konstaterat i nationella sammanhang – övergången till högskolan är ungefär lika hög bland ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund. Undantag är personer som invandrat till Sverige efter skolstart (se ÅR). I andra länder är ungdomar med utländsk bakgrund betydligt mer underrepresenterade bland högskolenybörjarna i samma åldrar (18–24 år), även i länder som har relativt låg andel med utländsk bakgrund i befolkningen, exempelvis Finland.

Figur 15. Andel av 18–24-åringar med utländsk bakgrund bland nybörjare i högskolan 2015 (grundnivå samt långa yrkesexamensprogram), och motsvarande andel i befolkningen i samma åldrar. Källa: Figur B7.2 EAG 2018

Doktorandnybörjare i Sverige relativt unga

Sveriges högskolenybörjare är alltså äldre än för OECD-genomsnittet, men det gäller inte nybörjarna på forskarnivå (ISCED 8). Genomsnittsåldern för svenska doktorandnybörjare var 31 år 2016, vilket är samma ålder som för OECD-länderna i genomsnitt, se tabell 2. Jämför man med de övriga nordiska länderna så var doktorandnybörjarna yngst i Danmark med 30 år, medan de var 33 år i både Finland och Norge samt 35 år i Island. Sett till alla OECD-länder var doktorandnybörjarna yngst i Nederländerna med 26 år, följt av Tjeckien, Frankrike, Italien och USA med 28 år. Äldst var de i Portugal, Spanien och Island med 35 år. Uppgifterna till detta avsnitt har hämtats från Tabell B4.1 i *Education at a Glance 2018*.

Könsfördelningen bland doktorandnybörjarna är relativt jämn i alla OECD-länder. Den dominans av kvinnor som fanns bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning finns alltså inte på den högsta nivån. I 20 av de 33 OECD-länder som det finns uppgifter om utgjorde kvinnorna 48–52 procent av doktorandnybörjarna 2016. Totalt sett varierade andelen kvinnor mellan 40 och 55 procent, utom i Japan och Luxemburg där männen var över 60 procent. Genomsnittet för OECD-länderna var 48 procent. Även i Sverige är könsfördelningen bland doktorandnybörjarna relativt jämn.

Sverige tillhör dock de länder där andelen kvinnor är lägre än OECD-genomsnittet, år 2016 var andelen 45 procent. Endast i Japan, Luxemburg, Sydkorea, Turkiet, Chile och Tjeckien var andelen kvinnor lägre.

Relativt hög andel utländska doktorander i Sverige

Andelen inresande/internationella studenter är i de flesta länder betydligt högre bland doktorandnybörjarna än bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning. Bland de OECD-länder som det finns uppgifter om varierade andelen utländska doktorandnybörjare 2016 från 10 procent och därunder i Grekland, Israel, Slovakien och Slovenien till nästan 60 procent i Nya Zeeland och Schweiz och allra högst var andelen i Luxemburg med 78 procent. Genomsnittet för OECD-länderna var 28 procent, vilket kan jämföras med genomsnittet för nybörjarna i eftergymnasial utbildning som var 12 procent. Sverige tillhör den tredjedel av länderna som har högst andel utländska doktorandnybörjare; här var andelen 38 procent 2016. I Danmark var andelen densamma, medan den var lägre i Finland och Norge men högre i Island.

Tabell 2. Genomsnittsålder, andel kvinnor och andel utländska doktorandnybörjare 2016 för de nordiska länderna samt för OECD-genomsnittet 2016.

Källa Table B4.1, EAG 2018.

	Genomsnittsålder doktorandnybörjare	Andel kvinnor av doktorandnybörjare (%)	Andel utländska doktorandnybörjare (%)
Danmark	30	50	38
Finland	33	52	30
Island	35	53	46
Norge	33	50	31
Sverige	31	45	38
OECD-genomsnitt	31	48	28

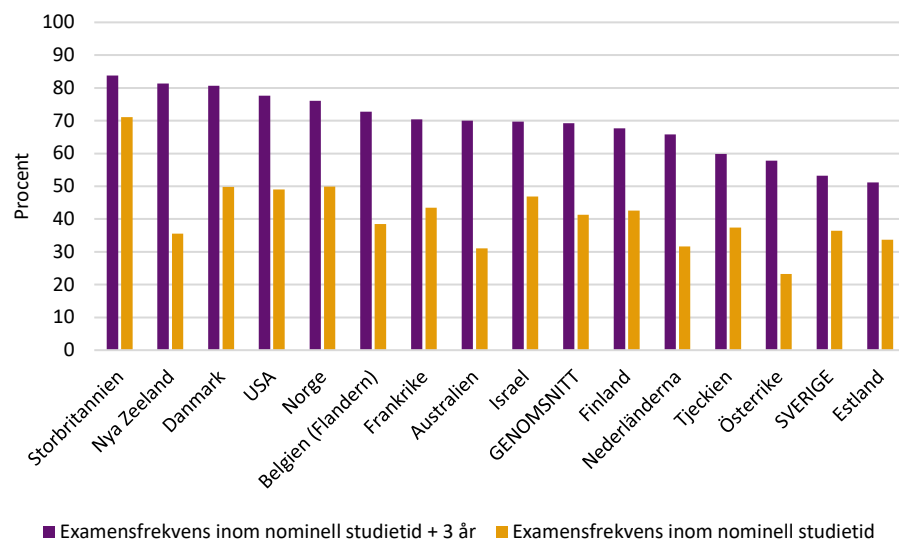
Den förhållandevis låga andelen kvinnor bland doktorandnybörjarna i Sverige är intressant med tanke på den höga andelen kvinnor bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning och det faktum att en betydligt högre andel kvinnor än män i Sveriges befolkning har en eftergymnasial utbildning. En bidragande orsak är den höga andelen utländska doktorander. I UKÄ:s årsrapport 2018 framgår att bland de svenska doktorandnybörjarna är kvinnorna fler än männen, medan männen är i majoritet bland de utländska doktorandnybörjarna. Eftersom andelen utländska doktorandnybörjare är så hög, får den höga andelen män genomslag på det totala antalet doktorandnybörjare.

Tar nybörjarna examen?

Ett lands utbildningsnivå påverkas inte enbart av hur många som påbörjar en eftergymnasial utbildning, utan också av i vilken utsträckning de slutför sin utbildning. OECD har undersökt i vilken utsträckning högskolenybörjare tar examen inom den nominella studietiden (för ursprungsprogrammet), och tre år efter den nominella studietiden. Med nominell studietid avses den tid som studierna förväntas ta. Här har nybörjarkohorterna på grundnivå (kandidat) och på långa program som leder till en examen på avancerad nivå (master) följts upp och endast 15 OECD-länder har kunnat lämna jämförbara uppgifter.

Figur 16. Examensfrekvens inom nominell studietid respektive nominell studietid + 3 år för heltidsstuderande som påbörjat program på kandidatnivå eller långa program.

Länderna har sorterats i fallande skala efter högst examensfrekvens efter nominell studietid + 3 år. Källa: Figur A9, EAG 2016. För Sverige är den nominella studietiden förlängd med ett läsår, för att inkludera tid för de examinerade att få ut sin examen.

I flera länder är examensfrekvensen låg efter den nominella studietiden, 50 procent eller under. I figur 16 visas dock att examensfrekvensen stiger betydligt om man förlänger uppföljningstiden med tre år, dvs. tar hänsyn till att studenter kan ta lite längre tid på sig att fullfölja sina studier. Ett undantag är Storbritannien där examensfrekvensen är hög redan efter den nominella studietiden. Men i allmänhet tar en stor andel av studenterna i OECD-länderna lite längre tid än den nominella studietiden på sig för att slutföra sina studier. Det kan bero på att studenter hoppar av sin utbildning och återkommer senare, eller påbörjar en annan utbildning i stället som de sedan slutför, men det kan också finnas många andra orsaker.

I genomsnitt tog 41 procent av nybörjarna i de länder som det finns uppgifter om sin examen inom den nominella studietiden, antingen på det program de påbörjat eller på ett annat. Om man förlänger uppföljningstiden med tre år stiger andelen som har tagit en examen betydligt – till 69 procent i genomsnitt.

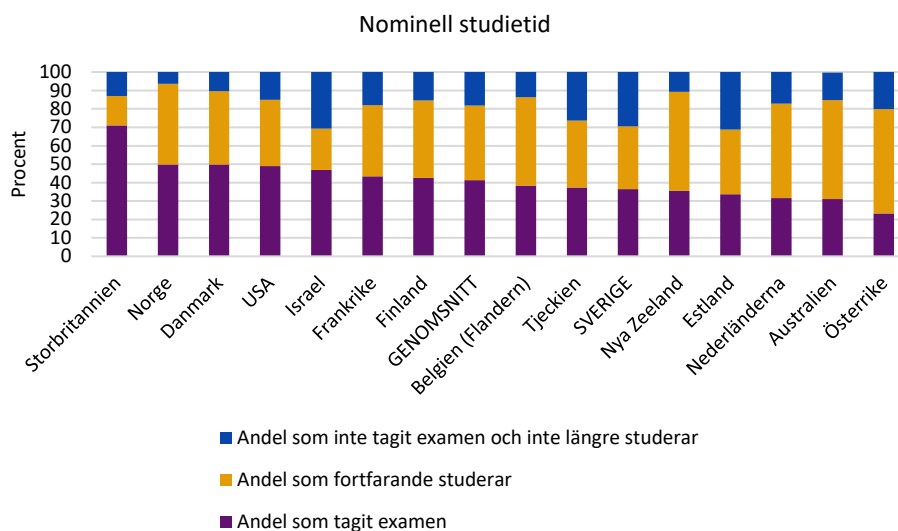
Att ta sin examen inom den nominella studietiden är alltså relativt ovanligt och för Sverige var andelen 36 procent, dvs. lite lägre än det internationella genomsnittet. Det bör noteras att för Sveriges del är ”n” (nominell studietid) = ”n + 1”. Skälet är att studenterna sällan hinner få ut sin examen inom den nominella studietiden och därför har Sverige lagt ett år till den nominella studietiden. Men Sverige, liksom i Estland, skiljer sig från många andra länder genom att examensfrekvensen fortfarande var låg efter den längre uppföljningstiden, drygt 50 procent. Svenska studenter slutför alltså sina studier inom i betydligt lägre grad än studenterna i de flesta andra länder.

Få tar examen inom nominell studietid

Vi har konstaterat att i genomsnitt 41 procent av nybörjarna i de olika länderna hade tagit en examen inom den nominella studietiden. Dessutom hade ungefär lika många fortsatt att studera. Återstående 18 procent hade varken tagit examen eller fortsatt att studera. Detta framgår i figur 17.

Bland de svenska nybörjarna hade 36 procent tagit en examen inom den nominella studietiden (plus ett år) och 34 procent studerade fortfarande, medan 30 procent varken hade tagit någon examen eller fortsatt studierna. Det är alltså en högre andel av de svenska nybörjarna som försvinner från högskolan redan efter den nominella studietiden, om man jämför med det internationella genomsnittet. Ungefär lika höga andelar avhoppade studenter återfanns i Israel, Tjeckien och Estland. I Norge, Danmark och Finland var andelen avhoppade studenter betydligt lägre.

Figur 17. Andel av nybörjarna (kandidatprogram och långa program som leder till examen på masternivå) som efter den nominella studietiden har tagit en examen, fortfarande studerar respektive har lämnat högskolan utan att ta examen. Källa: Figur A9.2, *Education at a Glance 2016*, OECD.

Stor ökning av examensfrekvens efter 3 år – men inte i Sverige

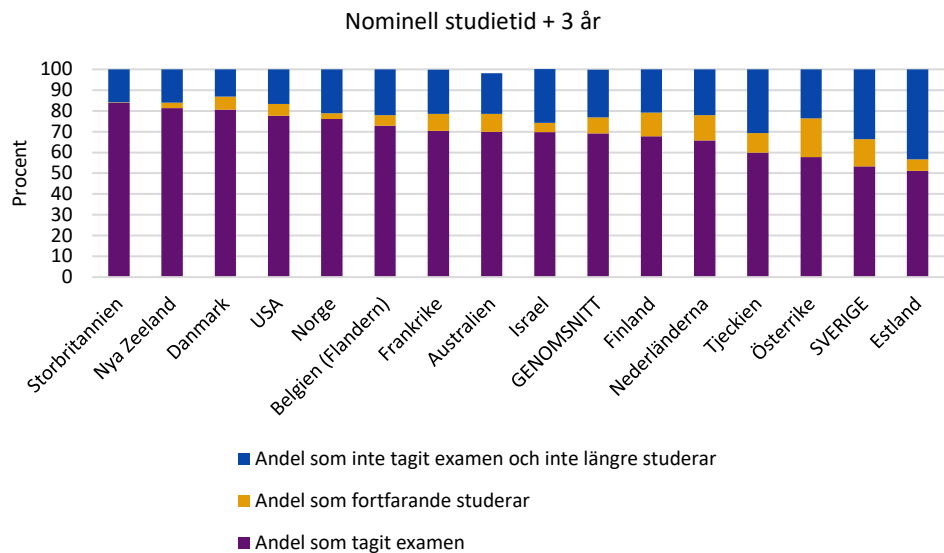
Vi har sett att det var många studenter som fortsatte att studera efter den nominella studietiden. Kan man då anta att de kommer att avsluta sina studier senare? Vid den förlängda uppföljningstiden (tre år efter den nominella studietiden) hade andelen som

tagit examen alltså ökat från 41 till 69 procent i genomsnitt. I figur 18 framgår att andelen som fortfarande studerade vid den förlängda uppföljningstiden hade minskat betydligt, från 41 till 8 procent. Förändringen av andelen som lämnat högskolan utan att ta någon examen var betydligt mindre, vid den förlängda uppföljningstiden hade andelen ökat från 18 till 23 procent.

En hel del av dem som fortfarande studerade efter den nominella studietiden återfanns alltså bland dem som hade tagit en examen vid den förlängda uppföljningstiden. Av de 8 procent som fortfarande studerade vid den längre uppföljningstiden kanske en del tar en examen i framtiden. Man kan således förvänta sig att den genomsnittliga examensfrekvensen stiger med någon procentenhet efter ytterligare några år. Men eftersom 23 procent hade lämnat högskolan är det inte troligt att mer än drygt 70 procent i genomsnitt någonsin tar en examen. Att en relativt hög andel av studenterna inte avslutar sina studier förefaller alltså att vara ett tämligen utbredd problem i OECD-länderna.

Vid den förlängda uppföljningstiden var examensfrekvensen fortfarande högst i Storbritannien, följt av Nya Zeeland, Danmark och USA. Intressant i sammanhanget är att examensfrekvensen var högst i Storbritannien, som har högst studieavgifter, liksom i Nya Zeeland och USA, som även de har höga avgifter. Men även i Danmark, som inte har studieavgifter för nationella studenter, var examensfrekvensen hög.

Figur 18. Andel av nybörjarna (kandidatprogram och långa program som leder till examen på masternivå) som efter nominell studietid + tre år har tagit en examen, fortfarande studerar, respektive har lämnat högskolan utan att ta examen. Källa: Figur A9.2, *Education at a Glance 2016*, OECD.

Vad kan vi då säga om den svenska examensfrekvensen i ljuset av den internationella statistiken? Efter den förlängda uppföljningstiden hade andelen av de svenska nybörjarna som tagit examen ökat från 36 till 53 procent, en relativt liten ökning, vilket delvis förklaras av att för Sverige var redan den nominella studietiden förlängd med ett år. Men tre år efter den nominella studietiden hade alltså bara drygt hälften av de svenska nybörjarna tagit en examen. Det innebär att Sveriges examensfrekvens var lägre än i alla andra länder, med undantag för Estland. Andelen svenska nybörjare

som fortfarande studerade vid den längre uppföljningstiden hade sjunkit betydligt – från 34 till 13 procent. Andelen som hade lämnat högskolan utan att ta examen efter den längre uppföljningstiden hade samtidigt ökat betydligt mindre – från 30 till 34 procent. Merparten av de som fortfarande studerade efter den nominella studietiden tog alltså en examen inom den längre uppföljningstiden. Men den redan höga andelen som hade lämnat högskolan efter den nominella studietiden ökade ytterligare efter tre år. Därmed hade Sverige den högsta andelen avhoppade studenter, näst efter Estland.

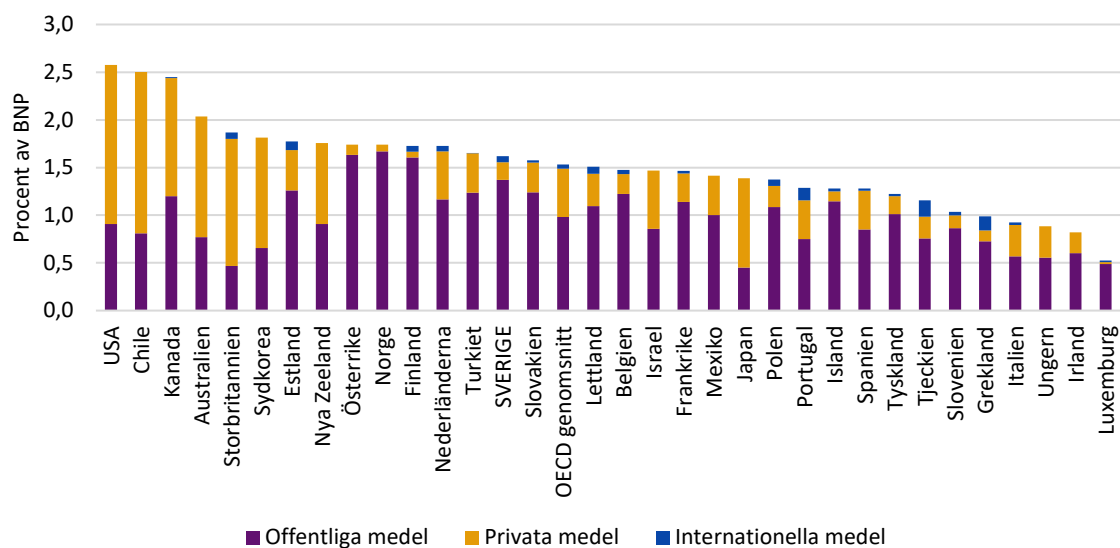
En förklaring till Sveriges förhållandevis låga examensfrekvens är att inte bara programnybörjare utan även en del av nybörjarna på fristående kurser ingår i OECD:s uppföljning. En del av dem har förmodligen tagit en generell examen eller en yrkesexamen under uppföljningstiden, medan andra inte har haft för avsikt att ta någon examen. Detta påverkar den svenska examensfrekvensen negativt.

Svenska studenters låga examensfrekvensen har UKÄ också noterat i nationella uppföljningar. I UKÄ:s årsrapport framgår att examensfrekvensen på yrkesexamensprogrammen varierar från 50 procent till omkring 90 procent vid svenska lärosäten. Bland dem som studerar på generella program är examensfrekvensen lägre – under 50 procent på samtliga. Många studenter byter dock program och tar en annan examen, vilket höjer de totala examensfrekvenserna, men de ligger alltså fortfarande lägre än i de flesta andra länder.

Finansiering av eftergymnasial utbildning

Hur mycket medel som länderna avsätter för eftergymnasial utbildning påverkar omfattningen och därmed tillgången på utbildning. De avsatta medlen mäts i den internationella statistiken dels som utbildningsanordnarnas totala utgifter i förhållande till landets bruttonationalprodukt (BNP), dels i relation till antalet studenter – två mått som kompletterar varandra. Utgifterna i förhållande till BNP ger också information om varifrån finansieringen kommer, medan utgifterna per student även ger en bild av vad investeringarna avser.

Figur 19. Utbildningsanordnarnas totala utgifter för eftergymnasial utbildning samt forskning som andel av BNP 2015, per finansieringskälla. Källa Table C2.2. EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.

Privat finansiering till en tredjedel

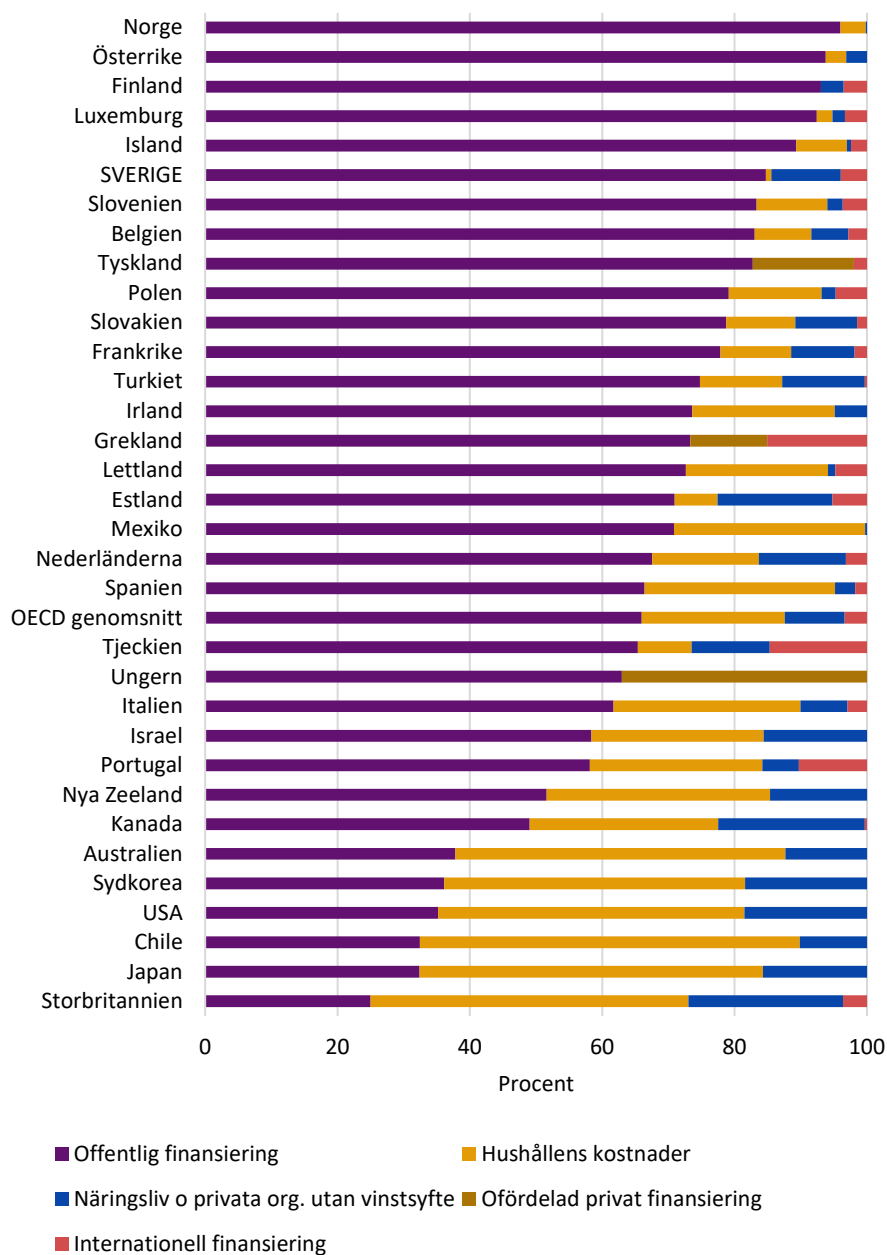
Utbildningsanordnarnas (lärosäten och andra utbildningsanordnare av eftergymnasial utbildning) totala utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning motsvarade i genomsnitt 1,5 procent av BNP i OECD-länderna 2015, se figur 19. I USA, Chile och Kanada var utgifterna högst, omkring 2,5 procent av BNP, medan Luxemburg hade de lägsta utgifterna i förhållande till sin BNP. Sverige låg strax över genomsnittet med 1,6 procent.

I de flesta länder finansieras utgifterna huvudsakligen av offentliga medel. I de länder som hade högst utgifter i förhållande till BNP var det dock privata medel som stod för merparten av finansieringen. Sammantaget är den privata finansieringen av utbildningsanordnarnas eftergymnasiala utbildning och forskning i OECD-länderna betydande – omkring en tredjedel 2015. Den privata finansieringen består huvudsakligen av de studieavgifter som studenterna betalar, men i flera länder är också privat finansiering från exempelvis företag och organisationer betydande.

I figur 20 framgår olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas totala utgifter 2015. I genomsnitt för OECD-länderna stod hushållen, dvs. studenterna, för 22 procent av lärosätenas totala finansiering, men i Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea och Australien var andelen omkring hälften. Dessa länder tillhör också de som har de högsta studieavgifterna (se figur 8). Näringslivets och den privata icke-vinstdrivande sektorns finansiering är också betydande i många länder, exempelvis genom arbetsförlagd utbildning. Det kan dock i vissa fall, exempelvis i Sverige, huvudsakligen röra sig om finansiering av forskning. I genomsnitt för OECD-länderna stod näringslivet och den privata icke-vinstdrivande sektorn för 9 procent av finansieringen 2015.

Figur 20. Olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas utgifter 2015 i OECD-länderna. Källa: Table C3.1 i EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.

Finansiering från internationella källor (exempelvis EU) är i de flesta fall marginell (OECD-genomsnittet är tre procent), men högre i vissa länder, exempelvis Tjeckien, Grekland, Portugal, Estland, Lettland och Polen.

I de flesta länder är det offentliga medel som finansierar den absoluta merparten av lärosätenas verksamhet. Undantagen 2015 var Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea, Australien och Kanada, där studieavgifterna är höga. Högst andel offentlig finansiering hade de nordiska länderna samt Österrike och Luxemburg. Sverige har en något lägre andel offentlig finansiering än övriga nordiska länder beroende på att de svenska lärosätenas forskning finansieras till relativt hög andel av privata medel. Sverige införde 2011 studieavgifter för inresande studenter från länder utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Antalet betalande studenter var inledningsvis få och trots att antalet ökat snabbt varje år, står hushållen fortfarande för endast en marginell andel av de svenska lärosätenas finansiering.

Utbildningsanordnarnas utgifter per student

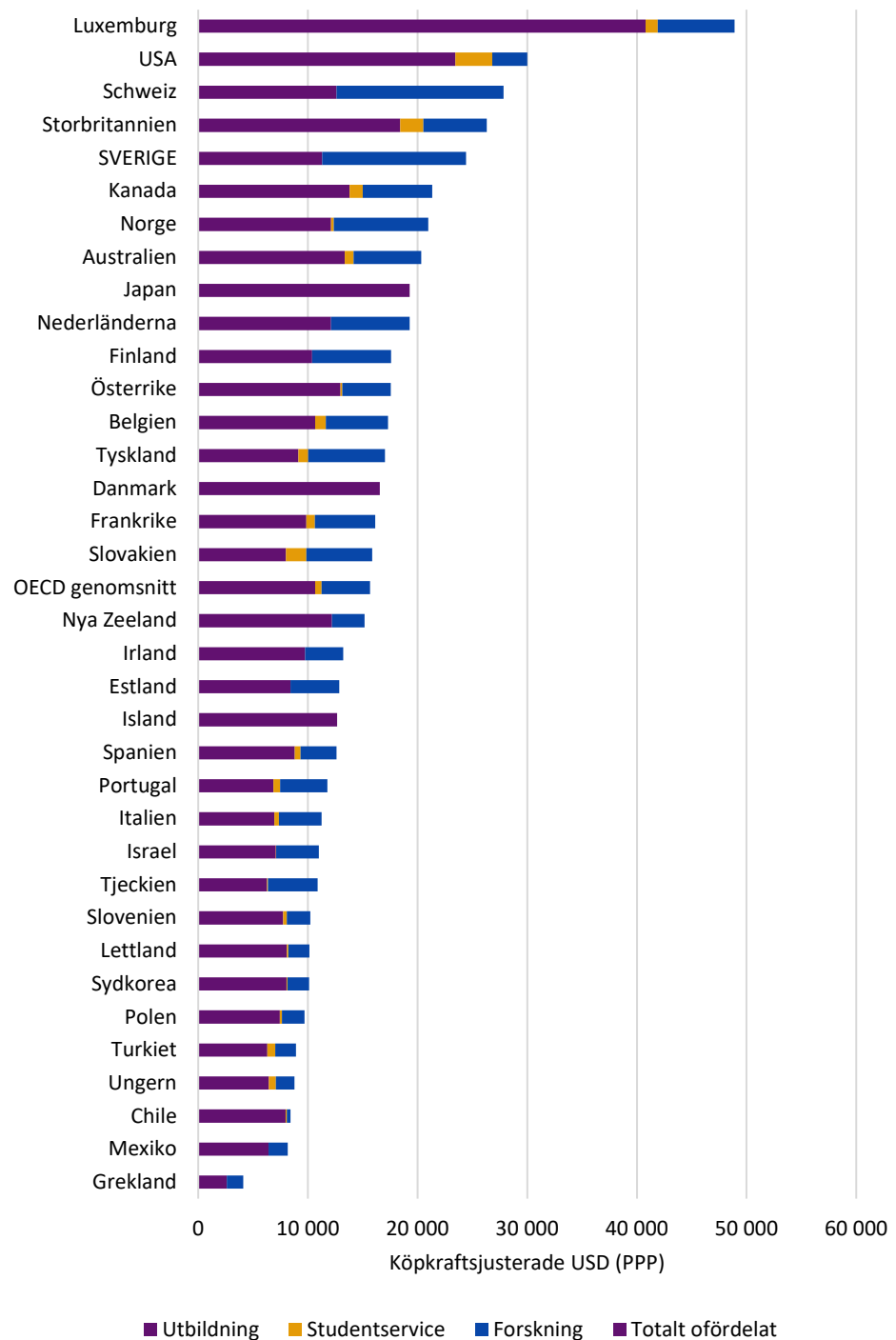
För att komplettera informationen om lärosätenas och övriga utbildningsanordnares utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning i förhållande till BNP, ska vi också studera utgifterna utslagna per student. Höga utgifter i förhållande till BNP behöver inte innebära höga utgifter per student och vice versa. Och hur mycket av utgifterna avser faktiskt utbildning?

Numera finns för de flesta länder uppgifter om hur de totala utgifterna per student fördelas på själva utbildningen (inklusive de kringkostnader som hör till utbildningen), studentservice respektive den forskning som bedrivs inom högskolan. Studentservice omfattar lärosätenas kostnader för studentbostäder, matsalar, studenthälsa och liknande och utgör i de flesta länder en marginell del av den totala kostnaden per student. Genomsnittet för OECD-länderna var 4 procent 2015. Den forskning som utbildningsanordnare (främst universitet och högskolor) bedriver utgör en betydligt större andel, i genomsnitt 28 procent av de totala utgifterna per student. Nu kan vi alltså konstatera att en betydande del av de totala utgifterna i förhållande till BNP består av annat än utbildning – men ser det likadant ut i alla länder?

Forskning bedrivs av varierande grad av lärosäten inom i stort sett alla OECD-länder, se figur 21. Sverige är ett av de länder som investerar mest i forskning och den offentligt finansierade forskningen bedrivs huvudsakligen vid universitet och högskolor. Det innebär att andelen forskning inom högskolan är hög, vilket i sin tur leder till att Sverige tillhör de länder där utbildningsanordnarnas totala utgifter per student är högst. Allra högst är utgifterna per student i Luxemburg, följt av USA, Schweiz och Storbritannien. Men för Schweiz, liksom för Sverige, beror de höga utgifterna till mer än hälften på höga utgifter för forskning. I Luxemburg, USA och Storbritannien är det utgifterna för utbildning som är höga, se också figur 22.

Luxemburg, som är det land som har högst kostnad per student, är ett exempel som visar hur de två måtten som används kompletterar varandra. I förhållande till BNP är utbildningsanordnarnas totala utgifter lägst i Luxemburg (figur 19), medan de alltså är högst utslagna per student. Ett motsatt exempel är Sydkorea, vars avsättningar i förhållande till BNP är relativt höga, medan kostnaden per student är låg. Det tyder på att den eftergymnasiala utbildningen i Sydkorea är omfattande, men resurserna per student är små.

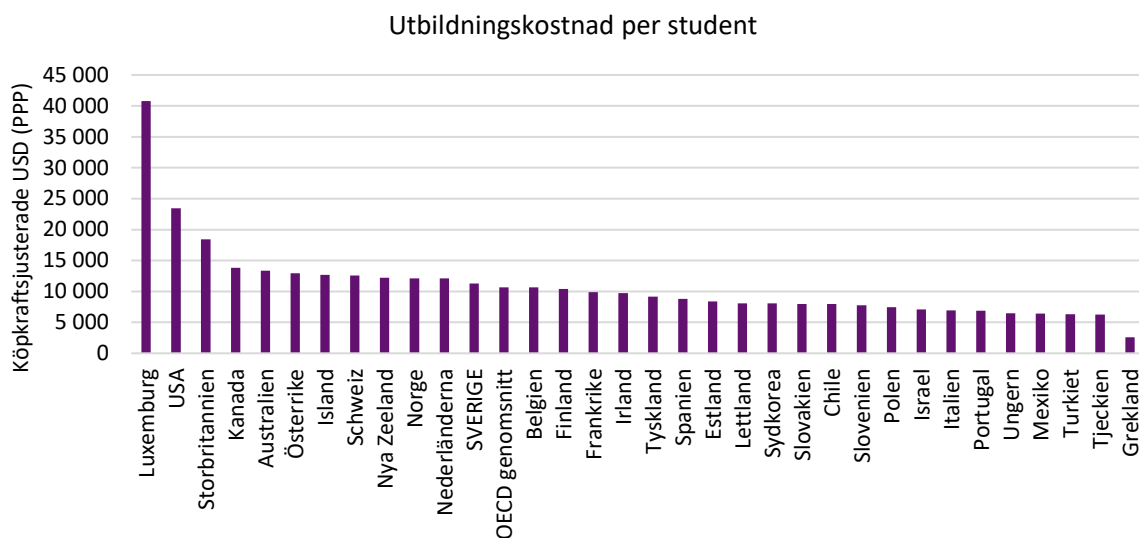
Figur 21. Lärosätens totala utgifter per student 2015 uppdelad på utgifter för utbildning, studentstöd respektive forskning, köpkraftsjusterade US-dollar. Källa Tabell C1.2, Education at a Glance 2018.

Om man ser till utgifterna för enbart utbildning av de totala utgifterna per student hamnar inte Sverige bland de länder som satsar mest på eftergymnasial utbildning. I Sverige var utbildningsanordnarnas utgifter för själva utbildningen år 2015 knappt 11 300 köpkraftsjusterade US-dollar per student, vilket är strax över OECD-

genomsnittet. Om man jämför med de nordiska länder som det finns uppgifter om, var kostnaden per student för själva utbildningen högre i Island och Norge än i Sverige, men lägre i Finland.

Figur 22. Lärosätenas utgifter för enbart utbildning per student 2015, köpkraftsjusterade US-dollar. Källa: Tabell C1.2, Education at a Glance 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Japan.

Hög andel forskning inom svensk högskola

Sverige, tillsammans med Schweiz, sticker således ut bland övriga OECD-länder genom att mer än hälften av de totala utgifterna per student avser forskning, omkring 55 procent. Inte bara andelarna är höga, utan även forskningsutgifterna per student i absoluta tal. År 2015 motsvarade utgifterna för forskning vid svenska lärosäten över 13 000 köpkraftsjusterade US-dollar per student, se tabell 3. Motsvarande utgifter i Schweiz var drygt 15 000 dollar per student. Därefter följer Norge, Finland och Nederländerna med relativt höga forskningsutgifter per student, mellan 7 200 och 8 600 dollar. För OECD-länderna i genomsnitt var lärosätenas forskningsutgifter per student 4 400 köpkraftsjusterade US-dollar år 2015.

Den forskning som bedrivs vid svenska lärosäten finansieras till ungefär 70 procent av statliga medel (se exempelvis tabell 37, sid. 151 i *Årsrapport för universitet och högskolor 2018*). Ytterligare offentlig forskningsfinansiering kommer från kommuner och landsting samt från de forskningsstiftelser som bildades av löntagarfondsmedel i mitten av 1990-talet. I Sverige finns det också många privata stiftelser och andra icke-vinstdrivande organisationer som ger stora bidrag till lärosätenas forskning; år 2015 var andelen 12 procent. I ett internationellt perspektiv är det en ovanligt hög andel. Av OECD-länderna var det bara Storbritannien som hade högre andel. Den svenska företagssektorns finansiering är lägre, men de bidrar också indirekt, exempelvis via finansiering av doktorander eller adjungerade professorer.

Tabell 3. Lärosätenas forskningsutgifter (köpkraftsjusterade US-dollar) utslagen per student samt skattning av respektive sektors andel av finansieringen i de OECD-länder som hade högst forskningsutgifter per student 2015. Källa: Table C1.2 i EAG 2018 och OECD.stat.

Land	Lärosätenas forskningskostnader per student	Andel av finansieringen				
		Offentlig sektor	Privat icke-vinstdrivande sektor	Företagssektor	Högskolesektor	Utlandet
Schweiz	15 229	80 %	0 %	10 %	5 %	4 %
Sverige	13 120	75 %	12 %	4 %	3 %	6 %
Norge	8 610	89 %	3 %	3 %	1 %	3 %
Finland	7 200	82 %	4 %	4 %	1 %	9 %
Nederländerna	7 179	77 %	7 %	8 %	0 %	8 %

Hur ligger Sverige till?

Vi har nu gått igenom en del av den internationella statistiken som beskriver olika aspekter av eftergymnasial utbildning i olika länder. Vilka slutsatser kan vi dra om Sverige utifrån dessa uppgifter?

Utbildningsnivån har stigit under det senaste decenniet i alla OECD-länder, inklusive Sverige. En allt större andel av länderna befolkning har således minst två års eftergymnasial utbildning. Detta innebär bland annat en större chans att etablera sig på arbetsmarknaden, eftersom sysselsättningen bland de med eftergymnasial utbildning är högre än de med lägre utbildning.

I vissa länder har ökningen av andelen eftergymnasialt utbildade varit större och i andra mindre, vilket påverkar ländernas placering i förhållande till varandra. I Sverige har andelen eftergymnasialt utbildade ökat mindre än för OECD-länderna i genomsnitt. Men Sveriges position i förhållande till andra OECD-länder var oförändrad 2017 jämfört med 2007.

Den relativt höga utbildningsnivån i Sverige är resultat av tidigare omfattande utbyggnader av den eftergymnasiala utbildningen, särskilt inom högskolan. De svenska utbildningsanordnarnas utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning i förhållande till BNP ligger strax över genomsnittet för OECD-länderna. Jämfört med övriga nordiska länder som det finns uppgift om motsvarar utgifterna för Norge och Finland en högre andel av BNP än Sverige, medan de är lägre i Island. Ser man till hur stor andel av finansieringen som utgörs av offentliga medel, så är den störst i Norge, Österrike, Finland och Sverige.

Om man ser till ändamålet med utgifterna sticker Sverige ut tillsammans med Schweiz bland OECD-länderna genom att lärosätena bedriver omfattande forskning. Av utbildningsanordnarnas totala utgifter avser mer än hälften den forskning som lärosätena bedriver. Därmed tillhör Sverige de länder där utbildningsanordnarnas totala utgifter per student är högst. Ser man till de svenska utgifterna för själva utbildningen per student, så ligger de strax över OECD-genomsnittet.

I Sverige liksom i övriga nordiska länder förekommer inte studieavgifter för nationella studenter och studenterna har tillgång till studiemedel som ska täcka levnadsomkostnaderna. I de flesta andra länder förekommer inte studiemedel så allmänt, utan de riktas till särskilda grupper. Det finns inget direkt samband mellan hög utbildningsnivå och avgiftsfri utbildning. I flera av de länder som har höga studieavgifter är det en hög andel av befolkningen som har eftergymnasial utbildning.

Ett lands utbildningsnivå påverkas inte enbart av landets egna satsningar på utbildning, utan också av vilken utbildningsnivå de som är födda i utlandet har. En del hade redan en eftergymnasial utbildning, andra genomgår en sådan i det land de immigrerat till. Utbildningsnivån bland utlandsfödda jämfört med dem som fötts i respektive land varierar stort. I Sverige, liksom i över hälften av de länder som det finns uppgifter om, är det en högre andel av de utlandsfödda som har en eftergymnasial utbildning jämfört med dem som är födda i landet.

En utmaning som Sverige delar med de flesta andra OECD-länderna är att det är stora skillnader i uppnådd utbildningsnivå mellan kvinnor och män, till kvinnornas fördel. I alla länder stiger kvinnornas utbildningsnivå snabbare än männens.

Samtidigt är den sociala snedrekryteringen till eftergymnasial utbildning utbredd. Det visar OECD:s studie av nybörjare i högskolan. Ju högre utbildningsnivå föräldrarna har, desto större är sannolikheten att en ungdom påbörjar en högskoleutbildning. I Sverige är snedrekryteringen mer omfattande än i många andra länder.

Huruvida ungdomar har svensk eller utländsk bakgrund har dock inte lika stor påverkan för sannolikheten att påbörja högskolestudier i Sverige. I nationella sammanhang har vi konstaterat att övergången till högskolestudier bland ungdomar med utländsk bakgrund är ungefär lika hög som bland ungdomar med svensk bakgrund – utom bland dem som invandrat efter skolstart. Även den internationella statistiken visar att ungdomar med utländsk bakgrund är relativt väl representerade bland nybörjare i den svenska högskolan.

I Sverige, liksom i övriga nordiska länder, är nybörjarna i eftergymnasial utbildning äldre än nybörjarna i OECD-länderna i genomsnitt. Det beror delvis på att ungdomar i de nordiska länderna är 19 år det år de avslutar gymnasieskolan, medan de är yngre i många andra länder. I Sverige är det också relativt få som påbörjar högskolestudier direkt efter gymnasiet; övergången är betydligt högre vid 24 års ålder.

Det faktum att nybörjarna i Sverige är äldre än för OECD-länderna i genomsnitt innebär att de examinerade kommer ut senare på arbetsmarknaden. Många studenter slutför inte heller sin utbildning. Svenska studenter tar examen i lägre utsträckning än studenter i de övriga länder som det finns uppgifter om. Sverige är ett av de länder där examensfrekvensen är lägst.

Till skillnad från nybörjarna i eftergymnasial utbildning är doktorandnybörjarna i Sverige relativt unga i ett internationellt perspektiv. Det ovanligt långa glapp som finns i Sverige mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning är inte lika tydligt i övergången till utbildning på forskarnivå.

Sverige har en relativt hög andel forskarutbildade i ett internationellt perspektiv. Under den senaste tioårsperioden har dock andelen av den svenska befolkningen som påbörjar en forskarutbildning halverats. Detta sammanfaller med att andelen utländska doktorandnybörjare har ökat under samma period. Liksom i många andra länder är en stor andel av nybörjarna på forskarnivå utländska doktorandnybörjare. Det internationella inslaget i svensk forskarutbildning är således betydande.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom

www.uka.se

granskar studenternas rättssäkerhet.

